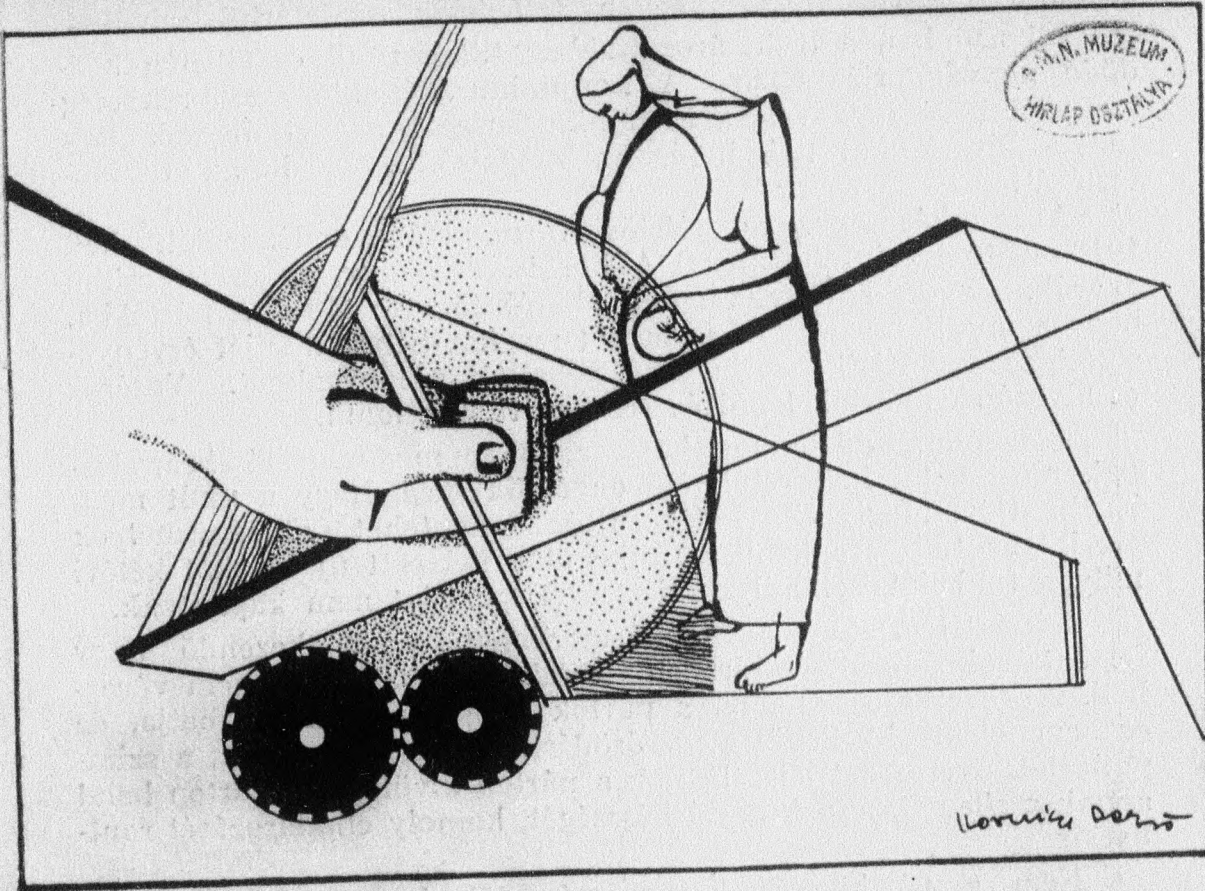

17046

munka

socialista társadalmi és művészeti beszámoló
szerkeszti: Kassák János budapest lehel-utca 6

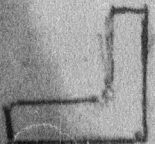

a 19-ik szám tartalomjegyzéke: fel a hidakkal • kapitalizmus válsága és a munkásmozgalom (gró János) • keresztmetszet (Nádass József) • Károlyi grófok a politikában (Földes István) • az európai és orosz lakásépítés szociológiájához (Fischer József) • tárgyilagosság és irágárság (Kassák János) • Ohrenburg-novella • magamban (Csiga István) • egyszerű szavak a rendről (Balázs Z.) • az angol helyzet (Nádass J.) • szakadás a német sz.d. pártban (Dános Jenő) • munkástoto (Frühof) • huszadik levél • figyelők • Korniss dezső rajza

1931 október

19 szám

III évfolyam

FEL A HIDAKKAL

A világválságon belül a magyar válság lassanként a rendszer válságává szélesedik. A polgári társadalom legjobb fülű lovagjai távoli dübörgést hallanak, a legjobb szimatu patkányok a kitörni készülő tűz füstjét érzik. A fordulat, amelyet mindenki érez, jövendő nagy feladatokat ró a munkásmozgalomra és annak irányítóira, a pártokra. A jófülű és jószimatu polgárok már megkezdik a hajóról való menekülést és megkezdtek —, mint a szocializmus lovagjai — a pártoknál való jelentkezést.

Igazgatók és elnökök, akik a kapitalizmus vezető pozícióiban rendelkeztek a dolgozók élete felett, most könyvet irnak a kapitalizmus bukásáról.

Intellektüellek, akik a fennálló társadalmat meggondolás nélkül szolgálták, hangoztatni kezdik szélsőbaloldali nézeteiket.

Művészek, írók, akik mindenkor kész hozsannázói voltak a hatalmasoknak, akik a kurzuslapok redakcióiban tömjéneztek a fennálló rendszert, most hirtelen felfedezik proletárhü szívüket.

Mi azonban a leghatározottabban tiltakozunk ez ellen a kezdődő népvándorlás ellen. A konjunktura induló szele rengeteg szemetet hord magával és a munkásmozgalom pártjai csak úgy tudják hivatásukat teljesíteni, ha megkísérlik soraiknak tisztántartását!

A munkásmozgalom felelős fórumainak emlékezniök kell 1918—1919 konjunkturájára! Akkor is, ugyanigy, az érvényesülni akarók, a gyors karriért csinálni akarók tömege tódult a pártokba, hogy a munkásmozgalom szellemét meghamisítva, a saját érvényesülési szempontjaik szerint befolyásolják a mozgalmat. Vezérek és alvezérek akartak lenni és részben tudtak lenni.

A betódulásnak, a munkásmozgalmat meghamisító beáradásnak most gátat kell vetni! Ne engedjük meg, hogy a mult megisméltődjön. Megszorító határozatokra van tehát szükség, melyek szerint az 1931 szeptember 15-ike után belépett új tagokat kétévi milyen funkciót, semmilyen tisztséget, pozíciót nem kaphatnak.

Kétségtelen, hogy a munkásmozgalom elkövetkezendő nagy feladatainak teljesítését hirtelen támadt elvtársakkal el nem végezheti. A következő hónapok a pártok megduzzadását hozhatja, de ez nem jelent okvetlenül megerősödést. A rokonszenvezők, a szimpatizálók nyereséget jelenthetnek a párton kívül, de a párton belül annak szellemét, annak harci készségét, komoly elhatározását rontják.

Nem a pártkönyvecskék számán dől el a munkásmozgalom döntő harcainak sikere, hanem pártjainak szellemén, erején és tisztaságán.

Ezért követeljük, most, mikor még nem késő:
Fel a hidakkal!

A „munka“ szerkesztősége

A KAPITALIZMUS VÁLSÁGA ÉS A MUNKÁSMOZGALOM

499

A kapitalizmus mai válsága csúcspontja annak a folyamatnak, amely 1917—18-ban, tehát a békekötések idején indult el útjára. Ezért szükségesnek tartjuk, hogy a válságtünetek megtárgyalásánál, amennyire a hely és a körülmények megengedik, a munkásság magatartását is legalább *nagy vonásokban* tárgyilagosan felvázoljuk.

1918.

1918 után a halottnak vélt kapitalizmus magához tért s látszólag megerősödött.

Kialakul új formája: a *monopolkapitalizmus* és kialakul a termelés új, fokozottabb tempója a *racionalizálás*. A válságtünetek azonban tovább éreztetik hatásukat, s így felmerül a kérdés: milyen stádiumba jutott a kapitalizmus? Vajjon a világháború valóban a végét jelenti-e ennek a termelési rendszernek, vagy nem, vajjon a monopolkapitalizmus mai (1918) stádiumában végső kifejlődési formát mutat, vagy sem?

A kapitalizmus megítélésben véglegesen kettéválik a munkásság. Különösen kiéleződik ez a szembefordulás Németországban, amelynek helyzete a monopolkapitalizmus ellentéteiben, az erőszakos és megoldhatatlan kríziseket előidéző békeszerződések miatt a legexponáltabb.

KÉTFÉLE VÉLEMÉNY.

I.

A III. Intern. véleménye szerint a kapitalizmus a háború után nem gyógyult meg. 1921-ig a Nep bevezetéséig Oroszországban úgy látták, hogy Európa s különösen Németország, a Spartakusz-mozgalom leverése ellenére is akut forradalmi periodusban van. Ez a vélemény a kapitalizmust illetően nagyjában akkor sem változott, amikor a várt világforradalom, főleg a győztes államok munkásságának magatartása miatt elmaradt. A III. Int. a kapitalizmus minden változtatásban, így a monopolkapitalizmus kialakulásában is, az ellentétek újabb kiélesedését, a csőd újabb bizonyítékát látta és változatlanul harcolt a kapitalizmus ellen, anélkül, hogy ebben az előállott új helyzetet, a racionalizálást stb. az elméleti megállapításokat tulmenően, a gyakorlatában teljes egészében figyelembe is vette volna.

Bucharin megállapításait, aki szerint az egyes országokon belül meginduló tőkekoncentrációs folyamat még akkor is meghosszabbíthatja a kapitalizmus életét, ha ez az országok közötti ellentéteket még jobban kiélesíti, mint jobboldali álláspontot elvetették.

Varga szerint ez a belső koncentráció nem zárja ki a belső piacokért folytatott harcokat, tehát a konkurenciát, s így a kapitalizmus a belső s külső ellentétek miatt sem tarthatja sokáig magát. A kapitalizmust, mint az egész III. Int., ő is halottnak tartja, ami csak azért létezhet, mert a szociáldemokrácia azt támogatja. A mozgalom iránya is eszerint alakul: Állandó készenlét és kiméretlen harc a szociáldemokrácia ellen.

II.

A II. Intern. ezzel szemben: leszögezte ugyan, hogy a kapitalizmus válságban van, de nem lehet mondani, hogy meghalt, sőt a monopolkapi-

munka

talizmus új fejlődést jelent. A II. Int. és különösen a németországi szociáldemokrácia szerint a kapitalizmus átalakult s van lehetőség arra, hogy az 1918 óta tartó válságból kilábaljon.

A II. Int. amszterdami ülésén, a német szakszervezeti mozgalom egyik vezére, Tarnow, a revizionista felfogásnak megfelelően a munkásmozgalom új útját, illetve csak a demokrácia útját vázolja fel. Mert szerinte a kapitalizmus történetében két periódust lehet megkülönböztetni. 1918-ig az angolt, ennek a marxizmus felett meg, 1918 óta azonban az amerikai kapitalizmus a mérvadó, ennek Ford magas munkabér-módszere a jellemzője, illetve a szükségszerűsége.

GAZDASÁGI DEMOKRÁCIA.

Tarnownak ezt a felfogását fogadja el nagyjából a német szakszervezeti szövetség, amely az 1925. évi breslauer kongresszusán proklamálja a gazdasági demokrácia elméletét, s amely véglegesen elveti a kapitalizmus csődjének a gondolatát. Ezt Hilferding az 1927. évi kiel-i pártkongresszuson az *organizált kapitalizmus* elméletével igyekezett igazolni. Eszerint a mai (1927 évi) kapitalizmus lényegesen különbözik eredeti jellegétől. A termelés egyre kevesebb kézbe kerül, az anarchikus szabadverseny helyébe a trösztök, konszernek, kartelek tervszerű gazdálkodása lép, ami által kiküszöbölődnek a válságok. Ezek a tervszerűségek már jelen vannak s tendenciái még jobban érvényesülnek majd akkor, ha a munkásság, amely már ma is ott van többek között az Állami Gazdasági Tanácsban (Reichswirtschaftsrat), fokozottabban beleszólhat a termelésbe. És így a kapitalizmus minden megrázkódtatás nélkül belenőhet a szocializmusba.

A cél tehát Hilferding szerint az: hogy a demokratikus állam mindjobban megerősödjön — s irányíthassa a termelést. A legközelebbi feladat: a demokratikus állam demokratikus eszközökkel való meghódítása, amely állam Kautsky korábbi felfogásával ellentétben, mintegy az osztályok felett álló szerv, amelyben a demokratikus harcokat megvívják s amely a gazdasági alapot irányító demokráciát megvalósítja. Eszerint tehát a politika alakítja a gazdasági alapot és nem fordítva. A szocializmus megvalósulásához, úgy mondják, az a legfontosabb lépés és Németországban, a nagyszámú ipari proletariátus mellett könnyű feladat is lesz kényszeríteni az államot, hogy a termelést (a hitelakciók irányításával) befolyásolja és a fogyasztást (a bérek alakításával) ellenőrizze.

Gyakorlatilag ez többek között a koalícióban, a községi politikában és általában a parlamentarizmus megvédésében jut kifejezésre. A baloldali szociáldemokrácia a koalíció stb. ellen tiltakozik, de ennél tovább nem megy. A kapitalizmus mindinkább élessé váló krízistüneteivel szemben szívesen használt érv, Fritz Naphtalinak, a gazdasági demokrácia elmélete egyik megalapozójának, a polgári közgazdászok által is hirdett felfogása: a kapitalizmus ciklikus alakulásáról s a hosszú hullámu válságról. Eszerint az elmúlt 100 év alatt a kapitalizmus fejlődésében a konjunktúra aránylag rövid (7—10 éves) periódusait, aránylag „hosszu“ dekonjunktúra váltja fel. A jelenlegi tünetek minden mélységük ellenére is azt mutatják, hogy csupán egy ilyen hosszú periódusban vagyunk, ezt azonban a tőke mai gyors mozgásában, rövidesen fellendülés követi.

ÖTÉVES TERV — PÁNEURÓPA.

A kialakuló monopolkapitalizmus válságtünetei egyre mélyülnek. Iparosítják a gyarmatokat, amelyek nagymértékben saját maguk állítják elő szükségleteiket. nincs szükség Európa—Amerika áruira olyan mérték-

ben, mint azelőtt. A gyarmatok függetlenségi mozgalmi mellett, élesebb lesz a harc a belső piacokon kívül a külsőkért is. A harccal kifelé kiélesedett vámháboruk, az erőteljes fegyverkezés, befelé a szociálpolitika és a bérek csökkentésére való törekvés jár együtt. A munkanélküliség növekszik, aminek a tulhajtott racionalizálás is egyik fő oka. A fogyasztás csökken, az eladatlan árukészletek nőnek, s az ugyanakkor fellépő agrárkrízis teljessé teszi a válságot. Ezzel egyidőben megindul a kispolgári és kisparaszti rétegek erőteljesebb elproletarizálódása és a fascizmus megerősödése. Mindezt betetőzi a német jóvátételi szolgáltatások új megállapítása, a Young-plán, amely a tömegek megterhelésével a fogyasztás további csökkentését idézi elő.

Az orosz ötéves tervet, amelynek létrejövetele és lényege ismeretesebb (lásd a munka 16., 17. és 18. számait), a polgárság és a szociáldemokrácia szemben a III. Intern. pártjaival, kétkedve, idegenkedéssel, sőt ellenségesen is fogadja. A II. Intern. 1929. évi konferenciája reménytelennek látja az orosz helyzetet. Szerintük az ötéves tervnek, ha sikerül is, a kapitalizmusba és nem a szocializmusba kell torkolnia, mert az iparosításhoz szükséges tőkét egy országon belül lehetetlen előteremteni. A II. Intern. sokkal több lehetőséget lát a Briand által felvetett és oroszellenes front kiépítését is célzó *Páneurópa* gondolatban. Az ötéves terv gyakorlati eredményeit még nem veszik figyelembe.

AZ 1931. ÉVI LEIPZIGI PÁRTKONGRESSZUS.

De az események rohamosan alakulnak. A márciusban proklamált német-osztrák vámunió tervével szemben kiváltott francia ellenállás gyorsítja meg azokat a fejleményeket, amelyek az osztrák Kreditanstalt és a német nagybankok (Danatbank) összeomlásán keresztül az egész világ fokozott *hitelválságában* csucosodtak ki, amely a válság legutolsó fázisát a leginkább jellemzi. A bizalmi válsággal együttjáró hitelválság komplikált összefüggései és ellentétei között ül össze a német szociáldemokrata párt kongresszusa Leipzigben, ahol Tarnow már a kapitalizmus anarchiájáról, bandaháborúkról beszél, mások viszont később a monopolkapitalizmus elposványosodását hirdetik (Gurland). Az egyetlen kivezető utat a kölcsönökben jelölik meg. Szerintük a kapitalizmus bomlásával növekszik a fascizmus veszélye, s hogy ezt el lehessen kerülni, Tarnow a munkásság életnivója érdekében a Brüning-kormány támogatását és a kapitalizmus gyógyítását tartja szükségesnek.

A III. Intern. most még határozottabban fogalmazza meg a vádjait a II. Intern. ellen, mert az most, amikor a III. Intern. szerint a szocializmusra való áttérésnek minden objektív feltétele megvan, továbbra is a kapitalizmust támogatja, anélkül, hogy a válságot, a szociálpolitikai vívmányok és a bérek csökkenését meg tudná akadályozni. A II. Intern. válasza erre az: hogy a III. Intern. pártjai csak forradalmi helyzetet látnak, de nem veszik figyelembe, hogy a kapitalizmus hirtelen összeomlása a munkásságra milyen következményekkel járna.

A Hoover-akció, a londoni konferencia, a német miniszterek párizsi látogatása és a többi mentőexpedíció, a rövidlejáratu német kölcsönök meghosszabbításán és a jóvátételi kötelezettségek egyévi moratóriumán kívül semmi konkrét eredménnyel nem járnak, ellenben az ötéves terv sikereit, nemcsak a polgári oldalon ismerik fel, hanem — annak ellenére, hogy a pártkongresszuson Wells és Tarnow továbbra is ellene foglalnak állást, — egy szociáldemokrata kisebbség is kezdi értékelni.

Az amerikai válságtünetek a tervgazdálkodásra irányítják a figyelmet, s egyszerre úgy Amerikában, mint Európában felmerül egy, a kapi-

munka

talizmus részére kidolgozandó 5—10—20 éves terv gondolata. Ez a polgári részről állandóan visszatérő gondolat nem veszi figyelembe azt, hogy amíg a termelést a profit irányítja, tehát ameddig árut termelnek a piacra és nem szükségleti cikkeket, addig a tervgazdálkodás megvalósítása lehetetlen gondolat.

A makacsul visszatérő kapitalista tervgazdaság gondolata mellett, a német kormánynak a bankokat ellenőrző szükségrendelete után felmerül az államkapitalizmus lehetősége. A II. Intern. felkarolja ezt a jelszót, amely különben szervesen hozzátartozik 1918 óta hirdetett felfogásához. Nem fogadja el a III. Intern.-nak azt az érvét, hogy a kapitalista módszerekkel gazdálkodó államkapitalizmus ma a fascizmus felé visz. Indokuk az, hogy ma már a munkásság nélkül semmit sem lehet csinálni, tehát az a fascizmust is meg tudja akadályozni. Az osztrák szociáldemokrata párt ez évi júliusi kiáltványa, amely a wieni Intern. kongresszus előtt jelent meg, már a legkonkrétabban foglalkozik az államkapitalizmus kérdésével.

A II. INTERN. WIENI KONGRESSZUSA

is természetesen tárgyalja ezt a kérdést. De ez a bankbukások, az államháztartási csődök, devizakorlátozások között csak a jövő zenéje. Az idő azonnali segítséget követel. A kongresszuson a svájci Grimm ismételt jelszövegi azt, hogy a kulcsiparok szocializálása, állami vagy szövetségi kereskedelmi monopólium bevezetése, a bank- és hitelügy államosítása a cél, de „pillanatnyilag“ ő is csak a kölcsönt ajánlja.

Breitscheid a kapitalizmus erkölcsi megrázkódtatásáról beszél, amely azonban szerinte is át van hatva szociális tényekkel. Tehát, hogy az eredményeket a munkásság részére meg lehessen tartani, a segítség módját Bauer Ottóval együtt az Intern. többsége a kölcsönben, a demokráciában, a békeszerződések elleni fokozatos küzdelemben látja.

Elvetik ellenben az angol függetlenek komolyabb javaslatait és elvetik azt a javaslatot is, amely az egyes pártok tevékenységébe kíván beleszólni.

A kölcsönpolitikával való kísérletezés s az Internacionale szervezeti és taktikai egységéről való lemondás: ez a kongresszus „eredményeinek“ végső lényege.

UJ HELYZET.

Ma látjuk az utat, melyet a kapitalizmus 1918 óta befutott, ennek az utnak a gazdasági demokrácia, páneurópa, a tervgazdaság, az államkapitalizmus, a kispolgárság politikai szerepének a megnövekedése és az ellentétek minden vonalon való kiélesedése a kísérőjelenségei, amelyhez a történelem legsúlyosabb szakában a kettészakadt munkásság egymástmargolása, többségének a fatalizmusa, morális válsága és frakciókra bomlása járult. A mozgalomban az illúzióknak is nagy szerep jutott s így a kapitalizmus minden változása majdnem minden esetben váratlanul érte a munkásságot, amelynek jobboldali irányzatát általában az alkalmazkodás, balszárnyát a sokszor kétségbeesés diktálta protestálás jellemzi. S így kis túlzással azt lehetne mondani, hogy a kapitalizmus majdnem teljes egészében a proletariátustól mintegy érintetlenül futotta be pályáját s jutott el mai páratlan erejű válságához, amely ma ismét új helyzetet teremtett.

Az új helyzetre a legjellemzőbb az, hogy a kapitalizmusban, amely-

nek induló szakában a kereskedelmi tőkének, második szakában, virágzásakor, a közvetlen termelésnek, az ipari tőkének van döntő szava, mai, hanyatló periódusában a *banktőke* került előtérbe. A *hitel*, amely eredeti rendeltetésében a termelésnek csak segédeszköze lehet, ma a termelés fölé nőtt, azt nem segíti elő, hanem éppen megakadályozza. A kapitalizmus irányítója és egyeduralkodója a nemzetközi banktőke lett.

Ezzel kapcsolatos jellemző tünete a mai helyzetnek az, hogy a tőkekoncentrációban és a racionalizálásban az emberi munkának, tehát a munkásságnak, mint *termelőerőnek a jelentősége lecsökkent*. A munkabeszüntetés akkor, amikor állandóan óriási eladatlan készletek vannak és amikor a mai termelőmetódus és géptechnika egyre jobban kiszorítja, feleslegessé teszi a munkást, az osztály szempontjából nem olyan jelentős, mint volt röviddel azelőtt. A kizárás ma a kapitalizmus kezében hatalmasabb fegyver, mint a munkásság kezében a sztrájk. Ez azután sok mindenben kívül a szakszervezetek szerepét is megváltoztatta.

Mindkét kérdésbe természetesen belejátszik és alakulására döntő jelentőséggel bír Oroszország.

Mindezeket a tényezőket figyelembe kell venni, amikor valaki arra a kérdésre akar megfelelni, ami ma az egész világot foglalkoztatja: hogy vajjon a kapitalizmus kiheveri-e ezt a válságot is, vajjon sokáig el bírja-e huzni, vagy most már tényleg a végső összeomlás előtt áll?

Ma már nemcsak a III., hanem a II. Intern.-hoz tartozó pártok is a kapitalizmus csődjéről beszélnek. (Lásd Hilferding cikkeit a Vorwärtsben, vagy a Népszava számos cikkét stb.) És ebben a periódusban a II. Intern. a demokratikus erők összefogásától, a progresszív adózástól, a vámhatárok leépítésétől, a munkanélküliség fenntartásától, az államok közötti együttműködéstől stb. várja a segítséget. A III. Intern. szerint az események mindvégig megcáfolták a II. Internacionalét, tehát mindez nem segít. A kapitalizmus ellentétei megoldhatatlanok, a III. Intern. tétele: a kapitalista termelési rendszer azonnali megdöntése.

Igy szükségszerűen adódik a kérdés: az összeomlás szélén álló kapitalizmus idejében milyen szervezett erőt képvisel a világ proletariatusa?

(gró I.)

KERESZTMETSZET

I.

A világ gazdasági válságán belül a magyar válságnak külön, súlyosabb és mélyrehatóbb, okai vannak. Maga a válság, mint a magyar gazdaságnak és a mai kurzus vezetése alatt álló államnak válsága jelentkezik. Ez a két válság szoros összefüggésben van egymással, de az áttekinthetőség kedvéért mi most elsősorban az állam súlyos helyzetét, e helyzetnek okait, a gazdálkodás mikéntjét vizsgáljuk meg.

1925-ben a kapitalista hitelező államok «szanálták» a magyar állam pénzügyeit. A kiküldött ellenőrző szakértő kontrollja mellett elkészített 1925—26-os költségvetés kiadásai 966 millió pengőt tettek ki, 1928—29-ben már 1473 millió volt a kiadások összege (53%-os emelkedés három év alatt!), a következő évben viszont még ennél is nagyobb: 1478 millió. Ez az utolsó költségvetési év, amelyről pontos adataink vannak és ezek az adatok elmondják, mint gazdálkodtak a közösség szervei a teljes erejével dühöngő világ- és országválság idejében.

munka

Hogy az ország, hogy az állam a legnagyobb válság idejében évről-évre növekedő kiadásait fedezhesse, — miután már a hanyatló gazdaságból mindent kipréselt — külföldi kölcsönökkel igyekezett magán segíteni. A gazdaság maga is, a súlyos közterhek nyomása alatt, szintén külföldről próbált pénzt szerezni. A szanálás óta, az utolsó hat esztendőben a magyar állam és gazdaság 2500 millió pengőt kölcsönzött a külföldtől. Ebből a kétésfélmilliárdból egymilliárd kilenc hónapon belül, 1932 augusztusáig esedékes! Miből fogja ezt Magyarország visszafizetni?

És mire használták fel ezt a rengeteg pénzt? Milyen beruházások, milyen hasznos befektetések, milyen, a saját szempontjukból okos kapitalista vállalkozások céljaira ment el a kétésfélmilliárd? Az «Economist» vezető angol közgazdasági szaklap adatai szerint a kikölcsönzött összegből egymilliárdot régi adósságok törlesztésére és kamatok fizetésére, egymilliárd pengőt pedig a kereskedelmi mérleg sok évi passzivitásának eltüntetésére használták. Ez a passzivitas, mint közismert, abból származott, hogy éveken keresztül sokszázmillió pengő értékűvel több árut hoztunk be külföldről, mint amennyit oda kivittünk. A többletet, paraszti nyelven mondva, kölcsönzött pénzen vette Magyarország és a kurzus dicső éve alatt ez a kölcsönzött összeg nőtt fel egymilliárd pengőre.

De miért nem állították meg az eladósodásnak, a kapitalista gazdaság katasztrofális leromlásának ezt a folyamatát, éppen a felelős tényezők, az állam szervei? Ha látták, — és józanul gondolkozók, valamelyest számolni tudók föltétlenül láthatták — hogy az elbukó gazdaságnak mind erőteljesebb igénybevétele hamarosan katasztrofális válságba vezet, miért nem akadályozták meg a kiadások összegének feltornászását a rendszer, saját maguk érdekében? A magyar gazdaságból, mint fentebb írtuk, a szanálás éve után évi néhány százmillió pengőt, 28—29-ben 500-at és 29—30-ban szintén 500 milliót préseltek ki a megnagyobbodott költségvetés fedezésére. Ha az elmúlt öt év alatt a költségvetés az 1925/26-os keretben marad — szerényen számítva másfélmilliárd marad a magyar gazdaság zsebében és ezzel a magyar adósság alig egyharmadára csökken. Miként lehetséges az, hogy ennek az ellenkezője történt?

Ma, amikor már a rendszer volt támogatói is a rendszer bűneiről és azonnali leváltásáról beszélnek, így ír erről a kérdésről, így ír a kurzus kormányrendszeréről a polgárságnak legelterjedtebb, különben kimondottan reakciós napilapja, a «Pesti Hírlap»:

«... a rentabilitás eszméje helyett, amely nélkül nincs állandó gazdasági tevékenység, a megélhetés forrása a hatalom lett. S mert a hatalomra támaszkodó megélhetés eszközei egészen mások, mint amelyet a termelésből merit: nem kitünő gazdatisztekkel, nem jeles képzettségű szakemberekkel... hanem inkább nagy karhatolammal...» biztosítható az uralma. «Rövidség okából ugy is mondhatnánk, hogy nem a földművelés-ügyj tárcán, mely a gazdasági tudás felszerelése, volna itt a hangsúly, hanem a belügyin: energikus szolgabírókkal és erős csendőrséggel.»

«Már most, ha a föltételezett középkori előjogra és hatalomra felépített gazdasági források elapadnak, akár azért, mert a tizeddel sujtott nép passzív rezisztenciával felel a koncentrált erőhatalomnak, akár azért, mert fel tudja szabadítani magát: bekövetkezik a krízis, melyen csak rendszer-változás segít. A birtok ismét a rentabilitás elvén, a gazdasági törvények hatalmán tartható fenn, ezek szerint cselekedni azonban a karhatalom nem képes. S minél inkább eluralkodott a karhatalom a tized behajtásának hosszú gyakorlata alatt, annál értetlenebbül viselkedik a mai kornak megfelelő gazdasági követelményekkel szemben és annál inkább akadály...»

«... az állami berendezkedés a kormányzat hatalmi céljai szerint

alakul át... az alulról feltörő panaszos szó süket fülekre talál. Nem bajok vannak, csak izgatás van, ezenfelül még világválság van, mely nálunk is galibát okoz.»

Ez a polgári oldalról elhangzott — óvatos tartózkodással megfogalmazott — kritika mutatja, hogy már mindenütt felismerték a sokszorosán megnövesztett és mesterségesen feltáplált «karhatalom» válságot okozó jelentőségét. Minden fasiszta és félfasiszta rendszer karhatalomra és olyan segédcsoportokra támaszkodik, amelyek osztályukat veszítették, a társadalomban gyökértelenek és mint a rendszer támogatói — a rendszerrel tartják el magukat. Az eltartottaknak ez a hadserege állandóan növekszik, mindig jobb és jobb elhelyezkedést akar, mindig nagyobb lesz az étvágya és mint a polgári szócső fentebb maga is mondja: «... az állami berendezkedés a kormányzat hatalmi céljai szerint alakul át...» és még csak a kapitalista gazdálkodás céljait sem szolgálja. Most aztán a bel- és külföldi kapitalisták türelme véget ér és a saját gazdasági szempontjaikból kiindulva, az eltartottak, a «karhatalom», a bürokrácia súlyos költségeitől menekülni akarnak. Azt akarják, hogy a termelés és gazdálkodás, a saját nyereségük biztosítva legyen és ne kerüljön válságba a fenti réteg saját-szempontu kormányzása miatt.

Mert ez a sajtószempontu gazdálkodás, a bürokráciának és kapcsolódó részeinek eltartása és középpontba állítása eredményezte a kiadásoknak évi félmilliárddal való emelését és az ország teljes eladósodását.

Hogy ez így van, azt megmutatják a részletek.

II.

A magyar állam kiadásainak 52%-a személyi természetű. Az aktív és nyugdíjas személyzet évi járandósága 647 millió pengő. Ebből a 647 millióból 212 millió ma a nyugdíjasok járandósága.

1913-ban, a háromszorta nagyobb Magyarország, nyugdíjra 34 millió aranykoronát, tehát körülbelül 38 millió pengőt költött, viszont ma a harmadrész országnak hatszor annyi, szóval aránylagosan tizennyolcszor annyi pénzt kell a nyugdíjas bürokráciára kiadni!

Mindezt a gazdaságnak kell megfizetnie!

De hogyan nőtt ilyen magasra az állam nyugdíjterhe?

A fentnevezett polgári ujság cikke erről így beszél:

«Írjunk le itt egy esetet,ilyent azonban tömegével ösmerünk és azért azt mondhatjuk: rendszeres. Vagyis a rendszerrel összefüggő.

Egy minisztériumi tisztviselőnek, jóval az ötven év alatt azt mondták: tessék nyugdíjba menni. Miért kellett nyugdíjba mennie? Mert hogy valaki scronkivül előbbre rukkolhassan. Tehát valaki tulkorán nyugdíjba ment és valaki tulkorán előlépett: az államnak biz ez pénzbe került. Igen ám, de a nyugdíjbaküldés nem ment simán. Az ára az volt, hogy mihelyt nyugállományba lépett havi 600 pengő nyugdíjjal, rögtön mint szerződéses viszonyu alkalmazott, másik 600 pengős fizetéssel állami szolgálatba lépett.

Mi ez más, mint osztozkodás az állam pénzén...

... a beteges kasztszellem a helyzet ura. Amely uralkodik, hatalmat élvez ki és nem kormányoz.»

Vegyük tudomásul a hithű polgári sajtóorgánumnak ezt a bírálátát és helyzetjelentését és nézzük a további részleteket.

III.

A többször idézett cikk «karhatalomra» vonatkozó megjegyzései önkéntelenül is a belügyminisztérium kiadásaira terelik figyelmünket.

munka

A belügyminisztérium összes kiadásai 1913. évben 96.4 millió pengőt lettek ki. Az 1931—32-es évben a harmadrész-oroszoknak 120.5 millió pengőjébe kerül a belügyminisztériuma.

1913-ban a fenti összegből a szorosan vett aktív karhatalom, (nyugellátások nélkül) tehát mindaz, amit közbiztonságnak és rendészetnek neveznek, csendőrség, rendőrség, határrendőrség stb., 41.2 millió pengőbe kerültek. A harmad-területű ország erre a célra 1931—32. évben többet, mint a kétszeresét, tehát viszonylagosan a hatszorosát, 82.9 millió pengőt fizet ki. És ez rendjén is van így, mert bár a háboru előtt, Tisza gróf idején se panaszkodhattunk, hogy kevés rendőr cirkál Budapesten és kevés csendőr tartja fenn a vidéken a rendet, kétségtelen, hogy olyan rend és csend, mint ma, sohase volt Magyarországon.

Ezt a rendet, ezt a csendet is az ország lakossága fizeti meg. És mivel nagyobb a csend és a rend, mint más országokban, többet is kell fizetnünk. Dr. Zentay Dezső számítása szerint Japánban 2.08 pengőt fizet egy lakos a belügyi igazgatás költségeire, Németországban P 4.91-t, Franciaországban 7.22-t, Csehszlovákiában 8.02-t, az Egyesült-Államokban 13.27-t és Magyarországon 14 állam közül a legtöbbet: P 14.11-t.

Mindez, mint tudjuk, a «Pesti Hírlap» által emlegetett karhatalomnak csak egy részlete. Ez alatt a név alatt nemcsak a belügyminisztériumot érthetjük. A hadügyi kiadásokat is idesorolhatnánk, ha ezeknek a kiadásoknak a felsorolását az általános viszonyok megengednék. De az általános viszonyok olyanok, hogy a kaszárnyákat civilek engedély nélkül nem látogathatják meg, mi tehát a lehetlent csak a lehetőség határáig kísérelhetjük meg és a nagyon előrelátó rendszabályok árnyékában csak néhány jelentéktelen és köztudomású, de jellemző adatot sorolunk fel.

Mint a napilapok megírták, a honvédelmi minisztérium 1928—29-ben 22 millióval költött többet a megszavazott 133 milliónál. 1929—30. évben 8 millió pengővel költött többet a megszavazottnál, viszont az 1930—31. esztendőben (amelyről egyelőre csak az előirányzat beszél) a dologi kiadások az előirányzat szerint 10 millió pengővel csökkentek ugyan, de a személyi kiadások több mint 5 millióval gyarapodtak — már az előirányzat szerint is.

Hogy az 1929—30. évben a 8 millió tulkiadás mire ment el, arról néhány adat így beszél:

«A látszámkiegészítéssel kapcsolatban újabb laktanyák stb. építése és a meglevő laktanyáknak átalakítása vált szükségessé...»

Az eredetileg engedélyezett 1.2 millió pengő helyett elkölthetett 6.150 ezer pengő. Tulkiadás 4.950 ezer!

Katonai lovaspályára stb. az előirányzaton kívül elment 975 ezer.

Lóállomány felfrissítésére, vasalási költségekre 5.200 ezer tulkiadás.

Ezenkívül, ha már a karhatalomnál tartunk, a rendszeresített állásokon kívül az 1920—30-as évben 3 tábornoki, 1 műszaki tanácsosi, 2 táborigazgató, 14 főelőadói és 77 egyéb állást töltöttek be.

Mindez csak izelítőül az annyit emlegetett karhatalmak környékéről.

Most pedig térjünk át az államháztartás egyéb ágaira, amelyekre a karhatalmi és hatalmi rendszer ugyanugy ráütötte bélyegét.

IV.

Hogy az ellenforradalmi bürokrácia mint él az országban és a gazdaságnak milyen rengeteg pénzbe kerül, annak nagyszerű példáját a magyar parlament háztartása mutatja. A magyar parlament, a felsőház és alsóház a magyar népnek évi 5.200 ezer pengőjébe kerül! Ebből az összegből egy félmillió dologi kiadás, (a parlament fűtése, világítása, kar-

bantartás, telefon, papírbeszerzés stb.) a többi, tehát 4,700.000 pengő 507 személyi kiadás! Naplószerkesztők, tanácsosok, számvevők, terembiztosok, szolgák és altisztek, könyvtárosok és telefonkezelők, műszaki személyzet és mint nagyon fontos intézmény: képviselőházi őrség állanak a törvényhozók rendelkezésére. Ez a sok kis és nagy állás sok kis és nagy családot kötelez le a rendszer számára.

Ugyanígy kötelez le az a három és félmillió pengő, amely a különböző miniszterek rendelkezési alapjából folyt széjjel. A rendelkezési alapoknak az a különös sajátosságuk, hogy a parlament megszavazza, a népeség megfizeti, a miniszterek kiadják. A rendelkezési alapok felett szabadon rendelkezhetnek az illetékesek, erről kimutatást vagy elszámolást soha senkinek nem szoktak adni. A miniszterelnöknek volt 1929—30-ban a legnagyobb rendelkezési alapja, amelyből (ellentétben az 1913-as 400 ezer aranykoronányi, tehát 460 ezer pengőnyi alappal) csekély 2,300.000 pengőt adogatott ki. Még egyszer megjegyezzük: senki nem kérdezte és egyelőre senki nem is tudja, hogy mire és kinek. Csak egyet tudunk: az illető miniszterelnököt gróf Bethlen Istvánnak hívták.

De hiszen végnélkül sorolhatnánk fel a rendszer csucsteljesítményeit. Izelitőül tehát még egy pár számot:

Van a karhatalomnak egy kis részecskéje, amelyet folyamőrségnek neveznek. Ez az ellenforradalom után alakult és szintén bizonyos elhelyezkedési lehetőségeket nyújtott. Ez az utolsó tíz év alatt csekély 6,300.000 pengőjébe került Magyarország lakosságának.

Viszont tény, hogy a különböző egyházak papságának támogatása címén sokkal többet, 8,100.000 pengőt adtak ki — egyetlenegy évben. Igaz viszont, hogy a szanálás előtt erre a célra mindössze 400.000 pengőt fizettek ki. Ugyanakkor, az 1922/23. évben, négymilliót fordítottak a felekezeti iskolák támogatására, viszont tavaly már — isten segedelmével — elérték a 41 milliót.

A másik oldalon ebben az évben az összes elemi iskolákra nem egészen 17 milliót fordított a kultusztárca — de a hat egyetem majdnem 20 milliójába került. Mi lett volna, ha esetleg a folyamőrségre vagy a rendőrségre (ez utóbbi 42 millió) fordított összegből, esetleg a papok nyolc milliójából valamit letörtek volna az elemi iskolák számára?!

Azon nem csodálkozunk, hogy a földmivesiskolák létesítésére számba vett 1,200.000 pengőt a lillafüredi szálló berendezésére és a garázs felépítésére fordították. Érthetőnek találjuk azt is, hogy míg a «legsükségesebb ruházati cikkekét is nélkülöző szegény iskolás gyermekeknek ruházattal való támogatására» mindössze négyezer pengőt tudnak juttatni, addig a bécsi Collegium Hungaricum asztalára 5150 pengőért terítőt vettek. Világos, hogy ez utóbbi takargatására több pénzt kell áldozni.

Felesleges dolog volna az állami gazdálkodás általánosan ismert lovaspoló, Lillafüred, levontképzés, borházak, templomépítkezés fejezeteire itt kitérnünk, ehelyett befejezésül és összefoglalásul a rendszer «szanált» éveinek néhány számadatát reprodukáljuk:

Az utolsó hat évben a költségvetés keretein kívül ugynevezett «hasznos beruházásokra» körülbelül 650 millió pengőt fordítottak. Ebből a rengeteg összegből ingatlant (házat és telkeket, beleértve a különböző csendőrségi és rendőrségi laktanyákat, Titán és társai, Lillafüredet, etc.) 214 millióért vettek, ingót és egyebet 70 millióért, 80 millióért értékpapírt (bajbajutott szövetkezetek, vagy más vállalatok szanálására) vásároltak, 155 milliót egyeseknek kikölcsönöztek, (a hivatalos jelentés finoman azt írja, hogy «az állami követeléseket gyarapították»), 122 millió pedig, mint kis

munka

maradék olyan kiadásokra ment el, amelyekkel szemben — legyünk mi is finomak! — az állami vagyon nem szaporodott».

Ha tehát a «hasznos beruházásokra» kiadott 650 millió pengő eredményét, gyümölcsét ma megnézzük, akkor — nagyon óvatos becslés alapján — a csökkent értékű ingatlan 180 milliót, az ingók és jogok 30 milliót, az értékpapírok talán ugyancsak 30 milliót, a «követelések» esetleg 50-et, összesen tehát a 650 millióért beszerzett vagyontárgyak ma talán 290 milliót érnek.

V.

Hirtelenében ez a pár tétel is mutatja, hogy a rendszer gazdálkodása mennyire nem igazodott még a kapitalista gazdaság szempontjaihoz sem és mennyire természetes, hogy ebből a gazdálkodásból csak a gazdaság leromlása, a válság kirobbanása és még a Károlyi Imréhez és a «P. H.»-hoz hasonló jólnevelteknek is, majdnem hogy izgató ellenzékbe vonulása következett.

A válság kirobbanása Magyarországon is, mint mindenütt másutt, először pénzügyi válságban jelentkezett. A Nemzeti Bank mérlege és a nagybankok helyzete mutatják legjobban ezt a krízist.

Mindez azonban már a magyar gazdaság válságához tartozik, amelyet részletesen legközelebb tárgyalunk.

Nádass József

KÁROLYI GRÓFOK A POLITIKÁBAN

Ósi, nemzeti szokás szerint se élni, se halni nem tudunk grófok nélkül. Magyarország gazdasági és politikai szövevényein úgy átütököznek a grófok, mint az alapincézetlen épületek falain a talajvíz. 1914-ben gróf állt a háborus uszítók élén és 1918-ban gróf került a Népköztársaság élére. S ha az egyik gróf eljátszotta politikai játékait, hátat fordít az ország bajainak és elmegy vadászni, a másik gróf, ha elunta a vadászatokat, sarkonfordul s a főuri vadaskertek helyett belép a politika dzsungelébe és lesz belőle bankelnök, pártvezér vagy éppen, ha kedve tartja, miniszterelnök. Így van ez már évszázadok óta és a jelen pillanatokban is.

De le kell szögeznünk, a mi különös életformáink között is, ritkaságszámba megy, hogy egyetlen grófi családnak egyszerre három tagja különböző színekben és különböző hangnemben énekeljen a fórumon. A három gróf közül egyik a nemes konzervativizmus, másik a polgári liberalizmus, harmadik a kommunizmus szószólója ebben a nyomoruságra és némaságra itélt világban.

Gróf Károlyi Gyula miniszterelnök, gróf Károlyi Imre az Angol-Magyar Bank elnöke, gróf Károlyi Mihály birtokaitól megfosztott és világgákergetett emigráns. Gyula gróf a legidősebb a sorban, Imre gróf az öccse s ugyancsak ez a gróf nagybátyja Mihály grófnak. Gróf Károlyi Gyuláról most ne essék szó, mindenki tudja, hogy ő gróf Bethlen István miniszterelnöke s bővebben csak akkor beszélhetünk róla, mikor a mai politikai és gazdasági rezsim komoly analiziséről és felelősségrevonásáról lesz szó. A másik két gróf azonban nemcsak közéleti, illetve politikai nagyság, hanem derék tollforgatók is ők, akik éppen most léptek a nyilvánosság elé egy-egy föltűnést keltő füzettel.

Károlyi Imre könyve a kapitalista világrend válságáról szól, Károlyi Mihályé szózat a magyar földművesszegénységhez. Az előbbi Pesten, a «Pantheon» kiadásában, az utóbbi Párizsban, a kommunista párt kiadásá-

ban jelent meg. Mind a két könyv írója komolyan veszi az önként vállalt feladatot, tudásukhoz és temperamentumukhoz mérten a probléma gyökeréig akarnak leásni és többé-kevésbé sikerül is megoldaniok azt, amire vállalkoztak. Károlyi Mihálynak többé, Károlyi Imrének kevésbé. Igaz, hogy a budapesti lapok kritikusai, a Népszava cikkírójával együtt más nézetben vannak, mint én. Ők tudomást se vesznek Károlyi Mihály szózatáról, de annál inkább belekotyognak a Károlyi Imre által felvetett kérdésbe és minden jóakarattal és megszokott korruptságukkal azon vannak, hogy a kapitalista termelési rend kritikus problémáját szokványos ügyé zszigorítsák és hazai területeinken pro vagy kontra beállítsák a választói jog kérdése körül folyó handa-bandák sorozatába. Első helyen a Népszavától várhattuk volna el, hogy komoly és beható bírálat tárgyává tegye gróf Károlyi Imre könyvét és az adódó alkalom kapcsán mondja el szocialista szempontu kritikáját a jelenre és ugyancsak szocialista szempontból határozza meg a jövő fejlődésének útját, politikai és gazdasági lehetőségeit. Ehelyett a Népszava vezércikkben és tárcasorozatban hozsanzázik a közismerten reakciós grófnak és nem vesz magának annyi fáradságot, hogy kimutassa a könyvben rejlő ellentmondásokat és visszautasítsa a gróf ur fölényes vállveregetését s a szociáldemokráciát «rehabilitáló» dicséreteit. Vagy talán a Népszava cikkírója nem vette észre, hogy a gróf ur állítólagos objektív kritikája a kapitalista termelési rendre vonatkozólag nem is annyira tárgyilagos kritika, mint inkább vészkiáltás, ami a könyv végén Oroszország elleni háborus uszításban és vagyonmentő okoskodásokban kulminál. Nem vette észre a Népszava cikkírója, hogy a könyv elsősorban a szociáldemokratákhoz szól, nem is igen rejtegetett tendenciáival arra irányul, hogy a pártot a mainál intenzívebben kapcsolja bele a kapitalista érdekek szolgálatába? Komoly tárgyi tudással és taktikus ügyességgel van megcsinálva a könyv s lehet, hogy a grófnak ez a nálunk szokatlan olvasottsága szédítette álomkórba a Népszava aluszékony cikkíróját. Hiszen a bevezetésben a szerző nem átalja leírni, hogy:

«A kapitalista társadalmi és termelési rend annyi anomáliát, annyi igazságtalanságot, annyi intézményes embertelenséget foglal magában, melyet a köz- és magánjótékonyosság csak szórványosan, ötletszerűen és a szükséghez képest meg nem felelő mértékben képes ellensúlyozni és enyhíteni, hogy lehetetlenség volt ezt a világrendet elképzelni, mint egy, a mainál magasabb erkölcsi alapon álló emberiség további evolúciójának végleges alapját, utolsó állomását.»

Aki csak úgy futtában lapozta át a könyvet és véletlenül ezek a sorok is a szeméi elé kerültek, az nyugodtan beleírhatja recenziójába, hogy a gróf felébredt ősei álmából, kilépett a saját bőréből, rácáfolt Marx osztályharc-elméletére és kikiálthatja, hogy tekintsük őt vezérünknek a jövő útjain... A fürge riporter vagy a szüklátó körü pártember úgy érzi, hogy ezzel el is végezte és jól végezte el kötelességét. S ha olvasás közben véletlenül Szovjet-Oroszország új termelési rendjének ismertetéséhez is eljutott, akkor könnyen azt is észreveheti, hogy Károlyi Imre, aki nem régen még nyíltan a reakció oldalán állott, máról-holnapra szovjetbaráttá változott át s egyetlen ugrással máris Károlyi Mihály előtt fut a kommunizmus felé. Könnyen úgy láthatja, Saulusból Paulusz lett. És sokan csakugyan így látják a gróf színváltását.

De valószínű, hogy egészen más véleménye lehet Károlyi Mihálynak nagybátyja szociális elmékedéseiről. Időközben aligha feledkezett meg rokona reakciós alaptermészetéről s arról a hadjáratról, amit az a forradalom bukása után személye és az általa képviselt elvek ellen indított. Azok ellen az elvek ellen, amiket Károlyi Mihály éppen fentebb említett

munka

szózatában ma már elégteleneknek, sőt alapjában téveseknek minősít. Többek között azt mondja:

«Az én hibám ott kezdődött, mikor azt hittem, lehetséges ezekkel az elemekkel (a polgárság, nagybirtokosság, a főpapság és a jómódu paraszt-ság pártjaival) együttesen komoly forradalmi eredményeket létrehozni. Nagy megalkuváson alakult az egész helyzet. Minden, amit ez a kormány csinált, amolyan 50%-os egyezkedés volt a régi és az új rend között... A földreform hibája kettős volt: először a nagybirtokos-rend hatalmát csak csökkentette, de nem semmisítette meg. Másodszor: nem szabad elfelejtetni, hogy ha olcsó is volt az a föld, tőke mégis kellett hozzá, még pedig nemcsak a vételárhoz, hanem a beruházásokhoz és üzemmegindítás-hoz is. Jóllehet a terv szerint az állam segített volna valamit, de mégis csak a pénzes paraszt került volna a földhöz, míg a nincstelen szegény kiesett volna belőle... Azok, akik ma még az októberi forradalom híveinek vallják magukat, — ugyilátszik — nem vesznek tudomást róla, hogy mi történt 1918 október óta... Az ó-októbristák ma is azt hirdetik, hogy ott kell kezdeni, ahol elhagytuk... Én nem vagyok ellensége a demokráciának, de ennek a nyugati prókátor-demokráciának az életéért a kisujjamat se mozdítanám meg. A választójog és a többi szabadságjog addig csak szóbeszéd, amíg a nagybirtokost, a nagyfőkést, az uzorást, a püspököket, szóval a munka kizsákmányolóit ki nem tettük a hatalomból.»

Károlyi Mihály több mint tíz évi emigráció után most lépett be a kommunista pártba. Az októberi forradalomtól egyenes uton jutott el idáig. De vajjon mit szólhat Imre gróf hirtelen és nem nagyon szemérmes megváltói pózához? És mit szólhat a magyar demokraták és szociáldemokraták vak lelkesedéséhez és kritikátlan kritikáihoz? Mégis csak különös időket élünk! Károlyi Mihály Párizsból szózatot ír a magyar nincstelenekhez és ugyanakkor Károlyi Imre bankelnök ódát ír a kommunista termelési rendhez. És egyazon időben meg tud maradni reakciós soviniztának és pacifista mezben háborus uszítónak. És mindezt anélkül, hogy valaki szóvá tenné egymásra halmozott ellentmondásait és általános koncepciótlanságát. Nyolcvan oldalon belül a gróf megírhatja tirádáit az igazságtalan békeszerződések ellen és egy új háboru szükségszerűségét határozhatja meg és a jobb jövő érdekében követelheti annak mielőbbi megindítását, dicsérheti a szovjetrendszert és követelheti azonnali kipusztítását, követelheti az általános leszerelést és egyben azt is mondhatja, hogy: Az orosz kérdés véglegesen megnyugtató megoldása nélkül kész veszedelmet jelentene Európa számára az általános leszerelés.

A konkluzió tehát:

Amit az oroszok csinálnak, nagyszerű, az össznépeesség boldogulását készítik elő — le hát az új orosz rendszerrel!

«Ha úgy rendelné a gondviselés, vagy úgy hozná magával a sors, hogy fokozatos átmenet nélkül, a szociáldemokrácia vezetőivel való megegyezés nélkül, forradalmak útján következne be az átalakulás... akkor... ez ellen az eshetőség ellen minden emberileg lehetőleg el kell követni.»

Kétségtelen a könyv végső értelme:

Háboruba Oroszország ellen és az ördöggel, még a szociáldemokrata vezérekkel is összefogni a szegénység lázongásai ellen, a kapitalista rekonstrukció érdekében.

«Útött a tizenkettedik óra!»

Károlyi Mihály könyvében is előfordul ez a felkiáltó és figyelmeztető mondat:

«Útött a tizenkettedik óra!» De ő még hozzáteszi: «A magyar föld nagy pörét mi fogjuk megnyerni, de akkor nem lesz többé szó váltságfizetésről, mert a városi és falusi munkásság tízéves szenvedésének és jog-

fosztottságának árát ellenségeink fogják megfizetni kamatostul.» Mikor Károlyi Mihály azt mondja, hogy «mi», nyilvánvalóan a kommunistákra gondol.

De mit gondolhat ilyenkor a harmadik Károlyi gróf, Magyarország miniszterelnöke?

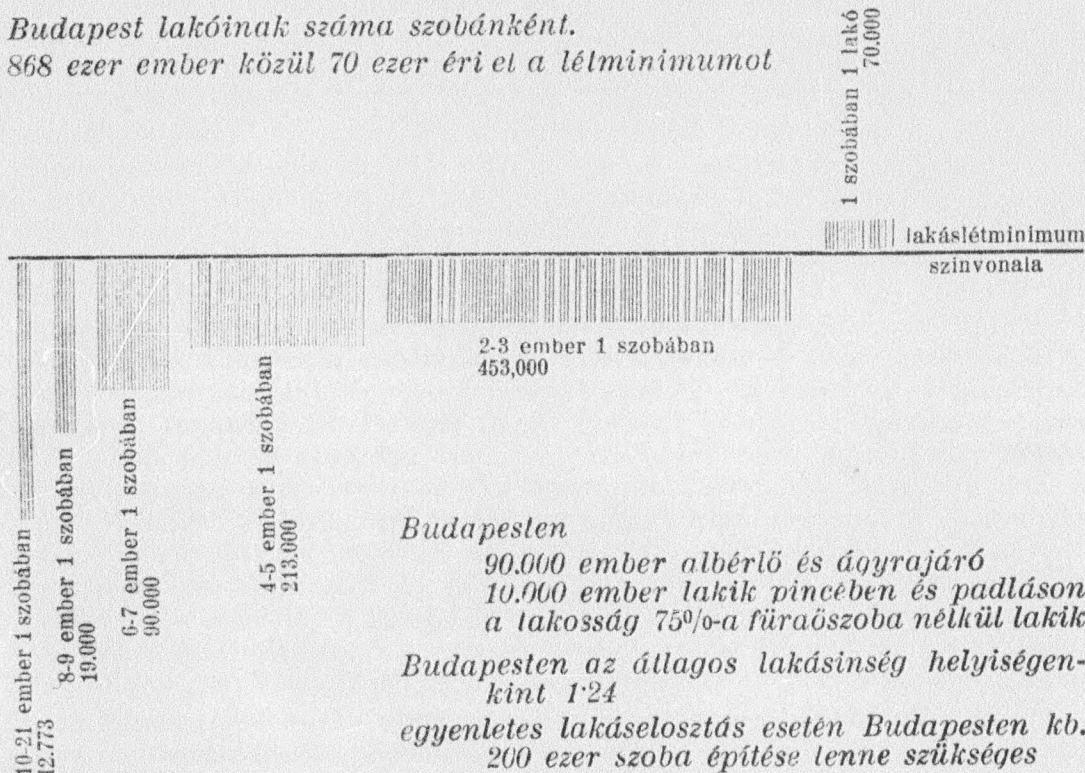
És egyáltalában, mit gondolhat a három gróf, ha úgy néha-napján eszébe jutnak egymásnak?

És azt sem lenne érdektelen leírni, hogy milyen óhajok és megjegyzések fogamzanak meg Magyarország dolgozó népében akkor, mikor világmegváltó grófjaira gondol.

Földes István

AZ EURÓPAI ÉS OROSZ LAKÁS-ÉPÍTÉS SZOCIOLÓGIÁJÁHOZ

Budapest lakóinak száma szobánként.
868 ezer ember közül 70 ezer éri el a létminimumot

Budapesten

90.000 ember albérlő és ágyrajáró
10.000 ember lakik pincében és padláson
a lakosság 75%-a fűtőszoba nélkül lakik

Budapesten az átlagos lakásinség helyiségenként 1:24

egyenletes lakáselosztás esetén Budapesten kb. 200 ezer szoba építése lenne szükséges

Magyarországon a házak 78%-a sárból és vályogból van építve.

Berlinben 40.000 ember lakik pincében.

1912-ben Moszkvában 1,300.000 lakos közül:

300.000 ember lakott nyomortanyákon,

120.000 ember lakott pincékben,

a házak 83%-a nem volt csatornázva, 70%-a vízvezeték nélkül volt.

A telkek magántulajdonjoga idézte elő a városok túlszűfolttségét: szűk utcák, bérkaszárnnyak, levegőtlen és sötét udvarok és elenyészően kevés közterület a parkok számára. A kapitalista városok felépítése megvonta az embertől a világosságot, levegőt és napfényt.

*

Az oroszországi helyzet:

Ha van oly terület az USSR-ben, amelyre teljes joggal lehet mon-

munka

Érdemi, hogy a forradalom még folyamatban van, akkor ez a város- és lakásépítés. Ez legkevésbé csodálatos, mert a régi társadalmi rendszer helyettesítése egy újjal: oly folyamat, amelynek a befejezése, vagy akár az irányelveinek világos leszögezése tizenkét év rövid időközében nem történhetik meg. De miután az egész társadalmi élet újjáalakítása képezi az alapját a lakás- és városépítésnek, mégpedig akkora területen, mely földünknek egyhatodrészét foglalja magában, így önként következik, hogy ma még ezek a fogalmak csak keletkezési stádiumban vannak s nem lehet szabályokat felállítani, melyeknek sematikus felhasználása kész eredményekre vezetne.

Számos teória van egymással harcban, sok közülük már a külföld előtt is ismeretes, s már azt a látszatot kelthetik, mintha bizonyos mértékben az új orosz városépítés irányelveit jelölnék. Semilyen vélemény nem lenne hamisabb, mint egy döntés az egyik vagy másik városépítési terv szisztémája mellett; ez azonban eddig még nem történt meg s belátható időn belül nem is fog megtörténni.

Ez nem jelenti azt, hogy önkény és tervszerűség uralkodna. A modern városépítés-tervezés elemi megismerései — amelyek Nyugat-Európában az utolsó években kialakultak vagy még kialakulóban vannak — képezi az abc-jét a tervezésnek. Az ipar- és lakóterületek világos elválasztása, a forgalomnak legracionálisabb kidolgozása, a zöldfelületeknek szisztematikus organizálása ott ép annyira előfeltételét képezi az egészséges tervezésnek, mint Nyugat-Európában. A sorházépítés kiszorítja a körülépített udvaros házépítést. Általános alapelvekből kiindulva kezdődik a tulajdonképpeni problémája az új szocialista városnak. Vagyis a kifejesztése egy várostestnek, amelynek úgy a keletkezése, mint az egész belső tagozása alapjában különbözik a másik világ kapitalista városaitól. A kapitalista városok keletkezésüket többnyire a piacoknak és a kereskedelemnek köszönhetik, kialakulásukra döntő befolyással volt a telkek magántulajdonjoga, míg az Unióban az új városok felépítésének az alapja csakis a gazdasági produkció, akár az ipari kombináció alakjában, akár a mezőgazdasági kolhoszokban. Ezeknek a városoknak a beépítési sűrűségét nem a fantasztikusan magas telekárak befolyásolják, mint Nyugat-Európában és Amerikában, hanem csupán a szociálhigiéncia és a gazdaságosság törvényei, amelynél nyomatókosan rá kell mutatni, hogy ez a szó: «gazdaságos» — a lengyel határon túl egy új értelmet kapott; investíciók, amelyek a helyi viszonylatban esetleg nem mutatkoznak rentábilisnak, az állami gazdaság szempontjából meggyőző rentabilitást kaphatnak.

USSR kulturális és gazdasági felépítése a realitások legjózanabb megismerése alapján történik, lépésről-lépésre megfigyelhető, hogy a *kiváncos* és az ideálisnak elismert tudatosan háttérbe szorul a jelenlegi keretek lehetőségei mögött.

Ami a városnak teljes formáját illeti, elhatározott, hogy a jövőben a több mint 200.000 lakosu városokat lehetőség szerint mellőzik, Leninre hivatkozva, aki azt mondta: szükséges egy összeköttetés az ipar és mezőgazdaság között, a tudomány és kollektív munka felhasználásával és az emberi települések fellazításával. Véget kell vetni a falvak elvadulásának, elhagyatottságának, világtól való elzárkózottságának és meg kell semmisíteni a természetellenes megnövekedését az óriási embertömegeknek a városokban. Az ötéves terv, ezenfelül az ipari produkciónak decentralizációját tervezi és ezzel automatikusan megszünteti a túl nagy emberkoncentrációnak az alapját.

Két városépítési forma nyomult előtérbe: az u. n. szalagváros és trabantenstadt.

A szalagváros (például Magnitogorszk vagy Stalingrád) úgy van felépítve, hogy az ipari telepek felépítésének sorrendje a termelés folyamata szerint történik és ezekkel az ipartelepekkel párhuzamosan — azonban többszáz méter széles zöldfelülettel elválasztva — húzódik a lakóváros. Természetesen a földrajzi alakulások módosíthatják a terveket.

Trabantenstadt jól bővíthető városforma, mely a meglévő városmag körül keletkező különböző rendeltetésű elővárosokból áll.

Az USSR politikájának a célja valamennyi munkaképes ember hasznosítása az állam szolgálatában — tehát nemcsak a férfiaknak, hanem a nőknek is. A kommunizmus az értékes munkaerő elpocsékolásának tartja, azonkívül a nő számára nem megfelelő funkciónak, ha ahelyett, hogy testileg és szellemileg tevékenykedne a közös jólét érdekében, — életfogytiglani takarításra és főzésre van ítélve; az Unió ezáltal csak azt fejezi ki, amit a föld minden országában a haladó emberek százazrei és milliói fejeznek ki. Míg azonban ez a probléma a kapitalista országokban, amennyiben ez a munkaerő kihasználását illeti, nem sürgős, sőt — tekintve a katasztrofális munkanélküliséget — éppen halasztást kíván, az USSR-ben teljesen mások a viszonyok.

Azok a funkciók, melyeket eddig a nő végzett a háztartások körül, — mint az ételmezés és gyermeknevelés —, az államnak kell elvégezni. A centrális ételmezést illetőleg nincsenek akadályok.

A tradicionális család fogalma teljesen kiveszőben van. A mai fiatal-ság általában már régen nem talál abban élvezetet, hogy nénikkel és bácsikkal folytatott tanulságos beszélgetésekkel raboltassa el az idejét, — azt az időt, amelyet szisztematikus szellemi vagy testi ápolással, vagy hasonló kornak társaságában jobban fel tud használni.

A Szovjet-Unió radikális irányzata a szülők és gyermekek szétválasztását kívánja a legfiatalabb kortól kezdve csecsemőotthon, óvoda, iskola internátussal. Ezzel szemben a többség csupán naponként a munkaidő tartamára helyezi el gyermekeit ezekben az intézményekben.

Gyárakkal kapcsolatban csecsemőotthonok létesülnek, ahol az anyák táplálhatják gyermekeiket a munkaidő rövid megszakításával.

Kialakult háromféle lakástípus. A legmérsékeltebb csoport egy-családos házban lakik, amely a tulajdonos birtokában marad 10.000 rubel erejéig. Ezeknek a családoknak az életmódja alig különbözik a régítől.

A haladottabb típus a kollektív lakás, melyhez konyha nem tartozik.

A legradikálisabb lakásforma a kommunális ház, melyben körülbelül 400 ember lakik — tökéletes lakóközösségben, személyenként 6—9 négyzetméter külön területtel, házaspárok 12—18 négyzetméter szoba területtel, ezekben alszanak vagy olvasnak és irnak, ha vissza akarnak vonulni — különben az egész élet közös termekben folyik.

Hogy mennyire a valóság talaján állnak, arra jellemző az, hogy Magnitogorszk körzetében 700.000 bányamunkásnak kellett lakást biztosítani, ezek számára 75% egyéni lakás és 25% kollektív és kommunális ház létesült.

Az intenzív munka akadályait képezi a szakmunkások és a közlekedési eszközök nagy hiányán kívül az építőanyaghiány, mint a cement-, vas-, üveg-, tetőfedő-anyag.

Elsősorban építőanyaggyárak létesítése van folyamatban, a hiányzó anyagok pótlására laboratóriumi kutatásokat folytatnak.

A föld mélyén megmérhetetlen kincs áll rendelkezésükre. Szén, acél stb. A jelenleg óriási méretekben épülő Don-medence a jövő generáció számára olyan jelentőséggel fog birni, mint amilyen jelentőségű a Ruhr-medence volt a mai ember számára.

Fischer József

munka

TÁRGYILAGOSSÁG VAGY TRÁGÁRSÁG ?

Régóta irni kellene a kérdésről. Irni kellene róla társadalmi és irodalomkritikai szempontból, az utóbbi szempontból azért, mert a tragárságot ma már nemcsak a közösségi szokásokon magukat tultevő kocsmatöltelekek, az elfajzott emberbarmok tévesztik össze a tárgyilagossággal, hanem az írók is, akik pedig arra lennének hivatottak, többek között, hogy morális tisztaságukkal, szavaik kifejezőképességével határvonalat vonjanak dolgok és dolgok között, ítéletet mondjanak jó és rossz fölött és nem utolsó sorban úgy szabják meg az írásaikba komponált történések kialakulását és végeredményét, hogy ezekért a sajátosságokért érdemes legyen elolvasni írásaikat s akik elolvasták, szebb, tisztább, szociálisabb emberré formálódjanak általuk. S ha kritikát akarunk mondani az irodalomról akkor nemcsak jobb felé, hanem bal felé is szigorú mértékkel kell mérnünk, sőt bal felé még szigorubb és igényesebb kritikára van szükség, mert hiszen mi magunk is a baloldalon állunk és személy szerint is érint és bánt bennünket mindaz a piszok, embertelen szó, érzés és gondolat-kifejeződés, ami ezen az oldalon összegyülemlik. Mert semmi érdemei dícséret nem illetheti azért az állítólagos baloldali író, mivel ő Dekobra hotel-démonai helyett, istállók bicskásait és cselédszobák ringyóit vonultatja elénk, megfélemlítve a kocsis és szolgálólány embervoltáról.

Ha egy polgári író perverz grimasszal lenyuzza alakjai bőrét, hogy így megmutassa fajtája puha, eltorzult csontrendszerét, hogy nevetségessé és megvetendővé tegye azt, aki lényegében legközelebb áll hozzá, de akitől ő már okosan menekülni akar, akit ő már szégyel, hogy ne kelljen önmaga miatt szégyenkeznie, ezt megértem. A polgári világ fejlődésvonala a magasságokból ma egyszerre lefelé zuhan a mélységek felé, a tragédia már tragikomédiává vált a sorsában, régi örömei szenvedésekké torzultak s ezért, ha valaki mondani akar róluk valamit, csak ítéletet vagy gunyt mondhat. Ezért is van az, hogy a polgári írók tehetségesebbjei ma a szatíra hangján szólnak, belevetik magukat a világ zürzavarába s vagy hangtalanul elmerülnek benne, vagy csak kárörvendő rikoltozásuk hallatszik ki a káoszából. Georg Grosz a képzőművészetben, Bert Brecht az irodalomban prototípusai a polgárt gunyoló polgárnak. Georg Grosz züllött, dekadens figuráin át egy egész osztály karaktere fejeződik ki nagy, de mégis jellemző általánosságokban. Grosz szatirikus rajzai élnek, finom érzéki vonalakba sűrítetten vigyorognak és vonaglanak bennük a nemi élet hiénái, a jóllakottság sakáljai és egyéb emberállatai a kiélttségnek és túltápláltságnak. Grosz a dekadens kor egyik legnagyobb dekadens művésze, de ott, ahol ceruzájával az erő szépségét vagy a határozott akarat lendületét kísérel meg papírra rögzíteni, ott lapossá, szürkévé, kifejezéstelenné válnak rajzai. Szatirizálni annyi, mint a felelősséget elhárítani magunktól. A felelősséget pedig csak az háríthatja el, akinek se továbbvezető utja, se magasabb célokat beteljesítő ereje nincsen.

Aki azonban azt mondja magáról, hogy a baloldalon áll, az előtt fekszik a messzire vivő út s annak se felelőtlen grimaszra, se perverz játékokra nem lehet ideje, mert látja a célt, amiért élnie érdemes és élni szeretne minél tisztábban és minél egészségesebben, mert csak tisztaságában és erejében lehet reménye ahhoz, hogy beéri célját.

Kétf-három évtized óta sok mindenféle formakísérletken átesett a művészet. A francia impresszionizmus óta eljutott egészen az orosz konstruktivizmusig, a szocialista nézőpontu tárgyilagosságot alkotásig.

De mint minden irányzatnak, úgy a konstruktív tárgyilagos irányzatnak is, máról holnapra megszületnek a giccselői és profanizálói. 515

Giccselni csak az amatőr, profanizálni pedig csak a dilettáns tud. Amatőr lehet valaki a formajátékban és lehetnek olyanok, akik örökké dilettánsok maradnak a megalkotandó mű tartalmának és témájának kiválasztásában.

Grosz és Brecht mint polgári művészek kezdték el pályafutásukat s azután jöttek a különös «marxista» kritikusok, akik szocialistákká ütötték őket. Ez volt a kezdet. Aztán jelentkeztek olyan magukat szocialistáknak valló művészek, akik az ő látószögükből s az ő modorukban kezdtek el «szocialista» művészetet csinálni. Később ugyanezek a fajtájú emberek fölfigyeltek az új orosz eredményekre is s a polgárgunyolásból átcsaptak proletárdicséretbe, ami azonban testvérek között sem jelenthet egyebet: a proletariátus teremtő erejének és szocialista világszemléletének meggyalázásánál. Az oroszok egy heroikus korszak proletárhéroszait írják meg novelláikban és regényeikben. Oroszország dolgozóinak, akik eddig igavonókká és ágyutöltelékké alacsonyított milliók voltak, ezek az új szocialista írók megmutatták fölszabadított erejüket, szívós, minden ellenállást legyőző akaratukat, regényeikben úgy állították elénk a dolgozó embert, mint a közösségi morál képviselőjét, a jövőért való harcnak és az osztályszolidaritásnak hőst és szimbólumát. Nagy idők történéseiben állnak és munkálkodnak ezek az emberek s az írók őszintén és tárgyilagosan szólnak róluk. S mindaz, amit mondanak róluk, kívánatos és követendő példa lehet a számunkra. Mert virtuskodón nem a szennyeseiket, nem a még bennük maradt állati csökevényeket kiabálják elénk, hanem egyszerűen és hittel azt mutatják meg belőlük, ami nekünk, szocialistáknak és, tágabban, a még fejlődőképes emberiségnek megbecsülésre és követésre érdemes.

Az orosz szocialista írók szocialista irodalmat csinálnak tehát annyiban, amennyiben alakjaikban a külső körülmények és behatások piszka alól fölfedik az új, szociális embertípust.

A legutóbbi esztendőekben a magyar irodalomban is fölbujánzott az ugynevezett tárgyilagos írásmód. Egy-két komolyan szocialista és komolyan író munkáin kívül azonban mindaz, ami történik, nem a szocializmus és nem a tárgyilagosság, hanem az individuális destrukció és a trágársággá fajult dekadencia nevében történik.

Ennek, a proletariátus osztályát destruáló, szociáldekadenciában vonagló irodalomnak családi fészke a magát szocialista balszárnynak nevező «Korunk» című folyóirat. Ne felejtsük el, hogy a folyóirat szerkesztője: jezsuita neveltségű, a legutóbbi időkig vallásfilozófiába bódult s hirtelenében baloldali szocialistává vedlett vagy praktizálódott tanárember. Az írók, akiket ő, mint az új szocialista írókat szólaltat meg, vagy osztályostársai a szerkesztőnek, vagy a proletariátusnak ahhoz a rétegéhez tartoznak, amely mind a mai napig csak a szennyet, a mocskot, a lealjasodott baromiségot vette észre osztályostársaiban. Szilágyi András, Selleyi József, Dömötör Teréz írásaira gondolok elsősorban. Nem technikai készségükről, hanem szociális emberségükről van szó. Milyen elszomorodottan látom én, aki a dolgozó emberek között nőttem föl, aki ma is együtt vagyok velük bajaikban és örömeikben, aki velük együtt szenvedem az elnyomatást és velük együtt harcolok a fölszabadításért, milyen szomoruan látom én, aki hiszek a proletariátus jólétet teremtő és embert fölszabadító erejében, hogy ezek az írócskák nagyhangon és tisztátalan szájjal azt mondják az emberrel terhes parasztasszonyról, hogy várja a kölyke megszületését, hogy ezek az asszonyok úgy ellik magza-

munka

taikat, mint ahogyan a tehén a borját, hogy ezek az emberek úgy acsarkodnak egymásra, mint a pusztában kódorgó farkasok, hogy ezek az emberek, az én osztályostársaim, a testvéreim, minden szavukban, minden cselekedetükben undorítóan gyalázatosak, fajtalanok, tudatlanok s egy magasabb életszínvonal elérésére képtelenek és érdemtelenek. Aki ezeknek az íróknak szerkesztőik által új szocialista írásokká minősített főmedvényeket elolvassa s ha hisz az írók szavának, le kellene mondani a proletáriátussal való együttarcolásról, a szocializmus megvalósításának a lehetőségéről és mindarról, amit egy szocialista jobbnak és szebbnek tart a magát megváltani tudó ember életében. Ezeknél a «baloldali» íróknál megbélyegzőbb s lealázóbb véleményt a szocializmus legvadabb ellenségei sem mondhatnának a proletáriátusról. A tárgyilagosság égisze alatt dolgoznak ezek az írók s amit elérnek, az nem egyéb a trágárság fitogtatásánál. Nem azt kívánom, hogy az író nyeglén szemérmes és gyáván kertelő legyen, de a jó írás nem egyéb «a tökéletesség dicséreténél». Természetes, hogy nincsen olyan funkció az életünkben, amit normális lefo-lyásában szégyenlenünk kellene, ez azonban nem jelentheti azt, hogy minden funkciónk érdemes arra, hogy kivigyük a napfényre, hogy mind-untalan kétségbeejtő látványosságot mutassunk és émelyítő büzt terjesz-szünk magunk körül. Tudjuk, hogy emésztünk és anyagsere megy végbe bennünk, ezt nincs is miért letagadnunk, de semmi szükség nincs arra, hogy, — éppen szocialista bátorságunk bebizonyosítására, — anyag-cserénk váladékával bekenjük az arcunk és így kezdjük neki a tánc-nak a nyilvános tereken. A meghasonlott és kétségbeesett polgárnak mi-lyen oktalan polgárivadítása ez. S mindennek az elolvasása milyen elszo-morító lehet annak a szocialistának számára, aki az orosz szocialista író munkája után, amelyben a proletáriátus emberségével találkozott össze, a mi pártdekoráink perverz játékaikat és szellemi rókázásait kapja könyv-ben vagy folyóiratban.

Nem szocialista irodalom ez, tisztelt szerkesztő urak és nem szo-cialista irodalom ez, tisztelt író urak. És akkor sem, ha ma ügyes orga-nizációval sikerül is rájuk erőszakolni a proletáriátus egyes rétegeire.

Kassák Lajos

J. EHRENBURG

új könyve, *Heiligsten Güter* (Malik Verlag) politikai riport-regény, amelyben Ehrenburg szkeptikus, néhol cinikus látása, mély emberi lírával váltakozik. Az alapjában véve pesszimista regény té-májában: a kapitalista termelés hátterét, intrikáit és áldozatait dol-gozza fel. A regény Ehrenburg könyvei közül a legkevésbé állást-foglaló, de témában a legaktuálisabb. Egyik tragikusan szép feje-zetét alább közöljük

A Chocoplatina-bányák a Doran és Tsa R.-T. tulajdona. Minden be-avatott tudja, hogy Doran a háború alatt két ércetvájó gépet állított fel. De csak kevesek előtt ismeretesek az itteni éghajlati viszonyok. A Choco folyó völgyében úgy hullnak el az emberek, mint a legyek. Egyáltalán, lehet ezt a söpredéket, akit Doran ügynökei hajtottak fel, «emberi» jelzővel illetni? Szerencsétlen kivándorlók, bolíviai mesticek, szökött fegyencek, banditák ezek, akik tegnap még valamelyik délamerikai «tábornok» vezetése alatt küzdöttek, s akik ennek a filmszerű, gazdag földrésznek a statisztá-tá-borához tartoznak.

Columbia Sir Henry Deterding részére petroléumot, a «Columbian

Mining» részvényeseinek aranyát jelent. Mister Doran részére Columbia — 517
platina.

Ha itt egy bizonyos Diego dolgozik, aki úgy turja a drága homokot, mint a féreg, ebben semmi említésreméltó nincsen. Diego azonban el szeretne szökni a bányából, de miután aláírt egy szerződést, nem fog szökni. Columbia, annak ellenére, hogy érintetlen őserdői vannak, kulturország. A nagyhatalmak követeket küldtek ki, azonkívül az ország a legujabb rendszerű gépfegyverekkel is fel van szerelve. Diegonak nem marad más hátra, mint a halál. És miután ebben senki sem tudja megakadályozni, nemsokára meg is fog halni.

Honnét jött ő ide? .. Egy Cauca vidéki szegény faluból, vagy a guayanai mocsaraktól? ... Mi elől keresett menekvést: a fegyházörök, vagy egyszerűen az éhség elől? Diego hallgat. A bányában senki sem szokott magáról beszélni. Az emberek sóhajtoznak vagy káromkodnak, a halál sem megnyugvás. Köröskörül erdők — Columbia büszkesége — a platina mellett. A fák sokkal értékesebbek, mint az emberek.

Itt egy fa — kaseint ad, nedve táplálóbb, mint a tej; itt a Behues — tavasszal bort, ősszel ecetet ad, itt az Arraco nedvéből rikitó lakkot készítenek, ez itt az ünnepélyes Chaparro-fa; itt a bogotai katolikus nők vigasza; a pálmafa, nedvéből gyertyát csinálnak. (Bogotában, mint ismeretes, 48 templom van). A fák lombjai úgy zizzennek, mint a részvények, a nedvük hasonlít az osztalékhoz. Ez az erdő nem is erdő: ez egy titokzatos tőzsde.

De Diego, ha a naptól, a nedvességtől elbágyadva elalszik egy ilyen mytikus fa alatt, nem álmodik Columbia erdőiről. A láz rázza őt. A teste melegét összecseréli a föld izzó hevével, a moha forró nedve úgy tűnik fel előtte, mintha veríték lenne. Elalvás előtt megpróbálja: hátha elmene-külhet. Tegnapelőtt hármat agyonlőttek ... Menekülni? Igen, oda, ahol hús levegő és kenyér van, ahol a lányok dalolnak és ahol tehenek bögnek, ahol sem drága homok, sem különös fák nincsenek. Később szégyenlené, ha tudná, mi mindenről álmodik itt össze-vissza. Vad álmok ezek: majd egy nagy hideg vízzel teli vakolókanál tűnik fel, majd egy felhőmályban zörgő vasuti kocsi viszi el valahová, miközben a kocsi sarkában Diego álmodik.

... Egyszerre felkiált álmából, de ez a kiáltás a láztól van, úgy hogy aligha tudná megmondani, hol a háza. Bizonyos, távol innét, hiszen itt sem vasut, sem széna, sem hűvös levegő nincsen. Itt csak platina van és számtalan meseszerű fa.

Minden gép naponta 2000 kubikméter homokot dolgoz fel. De a gépek nem dolgoznak eleget: a többit emberi kezek végzik. És ezek a kezek szorgalmasan vájják a homokot, míg el nem rothadnak, mint a túlérett banánok, amelyek a nap kegyének vagy kegyetlenségének vannak kitéve. Bár a platina ára esik, bár Mister Doran ezért az éggel pöröl, — a bányák dolgoznak. Diegot nem fogják elengedni — holnap az egész társaságnak eszébe jutna, hogy el akar menni ... Aláírtál, tehát dolgoznod kell! ...

A laikus szerint a szürke göröngyszerű alakok, amelyek úgy néznek ki, mintha ólomból lennének, egészen jelentéktelennek tűnnek fel. Hogyan tudná ő felfogni, hogy Diegonak minek az élet! De meg tudná ez a fenti laikus Shakespeare tragédiáit egy szimpla öngyilkosságtól, vagy Doran ur helyzetét Diegoétól különböztetni? A nemességen van a hangsúly! A nemesfém pedig áldozatot követel és még mindenki emlékezik a spanyol király átutazására, (ez 300 évvel ezelőtt történt), aki az akkor még ismeretlen fémből egy ostyatartót öntetett, hogy a szentatya egy minden eddiginél nemesebb fémből vehesse Krisztus testét és véréit. És itt van a szere-

munka

lem szépsége, illetve azé a gyűrűé, amelyet az Egyesült Államokban minden becsületes lelkész, amint az a filmről ismeretes, a szerelmesek ujjára huz. Igen, ez platinából van. Hát el lehet Diegot engedni? Mindenki azt hiszi, ezek a bányák közönséges gyárak, ahol csak úgy jönnek-mennek. Nem, ez itt az emberiség egyik vezeklőhelye. Diegonak dolgozni kell.

Ő dolgozik. Éjjel alszik. Aztán eljön az óra, amikor meghal. Nincs nála semmiféle papír, a korát csak megközelítően lehet megállapítani. Mindenesetre sokkal fiatalabb, mint Doran ur, és hogy úgy siet innét, ennek a klíma az oka, azért pedig senki sem felelős. Ugy hal meg nyitott szájjal, mint egy hal, amit a szárazra dobtak. Nyilvánvalóan az utolsó pillanatig a hűs szél után vágyott, amiről valaha annyit álmodott.

Hogy az a magas sovány asszony, a fekete kendőjével valakitől értesül Diego haláláról? Furcsa kérdés... mintha a Choco-Platina irodái ennek az összeszedett csöcseléknek a családi ügyeivel foglalkozhatna!... De az asszony bizonyára így is sejteni fogja: egy-két év elmulik, a szél fujni fog és újra eláll, a mezők kivirágzanak és elhervadnak, az arcon az első ráncok elmélyülnek és akkor az asszony a világ előtt egyszerre özvegy lesz. Ami Diegot illeti, egy páter misét mormol összegörnyedt holtteste mellett, a pálmafa nedvéből készült gyertyát azonban nem gyujtják meg felette: a bánya nem Bogota városa, az emberek itt el vannak foglalva: platinát keresnek.

Ma kiadják az utasítást: újabb 100 embert szerezni. Ez nem a termés kiszélesítését jelenti (hogy lehetne most erre gondolni, mikor a platina ára megint esett — egy uncia tegnap 50 dollár volt.) Nem, ez csak a felváltás, ami a «nap és a homok» miatt szükséges. (g—6)

MAGAMBAN

*Ha a nyugtalan szavak utat találnának bennem,
mint piszkos földet, gázt, virágot
egyformán hordó megáradt folyam,
csöndesebb lennék.*

*De így kínzó vágy gyötör. Lázálmok kísérik utam,
mint sürgönyoszlopok merednek a
szürke ég felé gondolataim.*

*A miértek rengetegei szakadnak fel bennem
és szavam pusztába kongó harang szava,
elvész a semmibe.*

*Világosságot akarok! Az értés és tudás
napsugarát. Erőt akarok! Öntudatot és
nagy, nagy testvéri megértést.*

*Szólok hozzád, hogy megmutasd nekem a dolgok értelmét,
de te elfordulsz tőlem,*

*csak a te virágos kerted apró termése
érdekel és félted a kerted, hogy az én
fáim koronája elfogja a napot,
pedig együtt szállhatnánk a kéklő,
magos szabadság felé.*

*Hiába nyujtom feléd földszagu kezemben
piros virághoz hasonló szívem.*

*Nem veszed észre a szeretetet sem,
mi szememben csillog s így árva magamban
bolyongok segítő kézre várván
a sötét rengetegben.*

Csiga Kató

EGYSZERŰ SZAVAK A RENDRŐL 519

Gyalogjárók és kocsutak vannak.

Rend az alapja mindennek.

Gyalogjárókon emberek mennek. Urak és munkások, cselédek és nagyságák, koldusok és papok vegyesen.

A kocsitton elegáns autók és teherautók, igás kocsik káromkodó kocsisokkal és más teherhordó emberek, akik olyan teherhordó alkalmatosságot huznak, amelyet a gyalogjárón huzni tilos.

Mindenkinek szabad az utcán menni: ez a demokrácia.

De a rend az alapja mindennek.

Ezért rendőrök ügyelnek a rendre.

*

Látod, fiam, ezen a papiron egy egyenes vonalat huzunk.

A vonal mellett képzeletben házakat építünk és ezek a házak tiszták és rendesek lesznek.

Igen fiam, az a ház, amelyben mi lakunk, nem olyan tiszta és rendes, mint amilyent mi képzeletben építettünk és igazad van, láttunk szép, rendes, tiszta házakat is, de ott nem mi lakunk.

A tanító az iskolában szép meséket mond tündérekről és királyfiakról és én egy darab kenyeret vacsoráztam vacsora nélkül.

8 óra van. Anyukád most indulhat el fiam, a kézimunkaüzletből. Igen, reggel korán ment el, amikor Te még aludtál és ilyenkor indul hazafelé. Igen, én nem járok sehová. Mindig itt vagyok veled és kártyából házakat építünk. Ugy van, apukádnak nincs munkája. Én szeretem az anyádat fiam. Egyszerű és tiszta életet élünk. Éhesek vagyunk és reménykedünk. Anyukád dolgozik és fáradt. Nekem nincs munkám, de azért én is nagyon fáradt vagyok.

*

Téglából házat építenek a munkások. Hatalmas állványokat állítottak fel. Téglát téglá mellé raknak.

Épül a ház.

A munkások káromkodnak, a kocsisok is káromkodnak, a munkafelügyelő szintén káromkodik.

A malteros ládát lányok hordják.

Röste megszólal a kolomp, összeírják a munkásokat. Vége a munkának.

Reggel megszólal a kolomp, összeírják a munkásokat, kezdődik a munka.

Aztán meglazul valahol valami.

Rossz volt a cement.

Huncut az építész.

Összeomlott egy megépített fal és maga alá temetett tíz dolgozó embert.

Nem fiam, nem voltak jó emberek. Dolgoztak és ittak. Gyermeük is sok volt. Kenyerük nem volt sok. Ismerték a korcsmákat és szerettek egymásközt marakodni. De azért sajnálom őket. Ismerem és szeretem őket.

Látod, árván maradt egy csomó olyan gyerek, mint Te vagy és özvegyen tíz szegény asszony.

De a ház tovább épül. A leomlott falat jobb anyagból újra építik és a szobák tiszták és rendesek lesznek, mert a szobalány ügyelni fog a tisztaságra. A porszívó szépen működik és a nagyságos asszony fogadhatja a vendégeket.

Most azután egyszerű ravatal áll előttünk. Tíz koporsó. A koporsókon munkások piros szekfűs koszorúja virít.

A temetőben rendőrök ügyelnek a rendre.

Mert rend a lelke mindennek.

Balázs Zoltán

munka

AZ ANGOL HELYZET

«Hová jutunk? Ausztria után Németország, majd Anglia! — Hát most már egyik ország a másik után kerül a nemzetközi káosz örvényébe, míg végre valahol felrobban a világ és a tüzvész feltartóztathatatlanul terjed szét mindenfelé?» — így ír Arthur Feiler, a polgári sajtó elismert tekintélye a Frankfurter Zeitung-ban.*) Ebben az őszinte vészkiáltásban jut kifejezésre az a pánikhangulat, amelyet az angol valutafőfordulás váltott ki a polgári közvéleményben.

A font megrendülése voltaképpen már a nyár derekán megindult, amikor — júliusban — az aranykiáramlás óriási méreteket öltött. Az akut válság Németországot (és még néhány más országot) arra kényszerítette, hogy sürgősen visszavonja az angol bankokban őrzött kintlévőségeit. Hatalmas összegek hagyták el Angliát. Azonkívül Franciaország Angliával szemben direkte is alkalmazta a rövidlejáratu kölcsönök hirtelen felmondásának eszközét, mint külpolitikai fegyvert. A rohamos aranykiáramlás oly mértékben csökkentette a bankjegy ércfedezetét, hogy szeptember 20-án az Angol Bank kénytelen volt szakítani az aranyfedezet elvével. Ezzel megindult az angol valuta értékesése, amely jelenleg körülbelül 20%-ot ért el.

Nyilvánvaló, hogy az aranystandard elhagyása nemcsak egyszerű pénzügytechnikai fordulat, hanem egyik tünete annak a gazdasági válságnak, melynek gyökerei az angol kapitalizmusba és azontul a kapitalisztikus termelőrend alapp princípiumaiba nyulnak.

Röviden utalok néhány általános válságtényezőre. Anglia legendás világuralma már régen megrendült; az új világkonstellációba Anglia nem tud elhelyezkedni. Az angol világexport — az ország gazdasági szerkezetének egyik alappillére — megtört a feltörő új konkurrencián (Németország, majd Amerika). A birodalom tengerentuli bázisai egymásután csuszognak ki a lába alól. A dominiumokban önálló kapitalista termelés alakul ki, másfelé orientálódnak. A politikai és gazdasági kapesok az anyaország és gyarmatai között egyre lazulnak.

Az angol kivitel vonala tovább esik: 1929-től máig kb. 40%-at süllyedt. Szokatlanul erős zuhanás. Az angol külkereskedelmi mérleg mindig passzív volt, de azelőtt a kereskedelmi mérleg passzivitását a fizetési mérleg aktivitása pótolta (világbankári üzletek, hajózás stb.). Ma a fizetési mérleg többlete már csak 30 millió font; 1929-ben még 138 millió volt. Külföldi tőkekihelyezései (a belföldiekkel szemben) 82%-ról 26%-ra estek 1913-tól 1928-ig.*) A világ ma már nincs Angliára utalva kölcsönök dolgában: megjelent Amerika, az utóbbi időben pedig főleg Franciaország.

A munkanélküliség az utóbbi két évben kb. megduplázódott. Ma 3—3½ millióra becsülik. Állandó kísérőjelensége az angol válságnak. A válság vonala a háború után meglehetősen egyenletesen, biztosan csuszik. A mélyengyökeredző gazdasági depresszió jelei félreismerhetetlenek. A munkanélküliség persze elsősorban az exportra berendezkedett nagyipar ágait sújtja, a bányá-, textil- és nehézipar munkásságát. A skót bányavidékeken egész városok állnak munka nélkül.

Az angol államháztartás válsága nem egyéb, mint a beteg gazdasági élet tükre. Csökkennek az adóforrások, csökkennek a bevételek. A kiadások nőnek, már csak a fokozódó munkanélküliség miatt is. Az egyensúly

*) 1931 okt. 4. sz.

*) André Siegfried: La crise britannique. Paris 1931. (90o.)

felborult, a deficit 120 millió font. Ezen a ponton kapcsolódnak be a további politikai bonyodalmak. 521

Természetes, hogy ebben a reménytelen helyzetben az osztályok érdekellentétei erősödnek. Az angol burzsoázia egy kivezető utat lát a zsákutcából: a bérek és munkásjóléti intézmények leépítését. Szükség a profitrátára, nincs vállalkozás, túl magasak a termelői költségek, Anglia lemarad a világversenyben — ez igaz. De az angol burzsoázia mindezt a sok bánatot egy okra hajlandó visszavezetni: a «magas munkabérré» és a munkanélküli segélyre. Ez a beállítás szabja meg a politikai törekvéseit.

Ez volt a gazdasági helyzet akkor is, amikor — 1929 nyarán — a munkásság 8,300.000 szavazata uralomra juttatta MacDonald kisebbségi kormányát. „Munka“ elejétől fogva hangsúlyozta, hogy ez a kormány komoly szocialista eredményeket a munkásság számára nem hozhat és a MacDonald-rezim során minden alkalommal rámutatott azokra a suta kompromisszumokra, amelyek szükségképpen következtek a kormány helyzetéből és beállítottságából. Igérte a munkanélküliség megoldását — a munkanélküliek száma megkétszereződött, helyzetük — némely részletreform ellenére — nem javult. Igérte, hogy a bányamunkások munkaidejét ismét hét órára szállítja le — az ígéretét nem váltotta be. Igérte az angol bányáipar elavult, terméktelenségre és versenyképtelenségre ítélte szervezetének reorganizálását, a bányák és kulcsiparok szocializálását — ezen a téren sem történt semmi. Bizonyos, hogy MacDonald «munkás-kormány» komoly lépést nem is tehetett a szocializmus felé. A szocializmus megvalósítása a parlamentáris «demokrácia» eszközeivel — reménytelen kísérlet. A tényleges hatalom ezuttal is a burzsoázia kezében maradt, a munkáskormányt csak a hivatalok ellátására használta fel.*)

De tévedés lenne azt hinni, hogy a Labour-kormány nem hozott komoly eredményeket. A legnagyobb eredmény azonban a munkásmozgalom szempontjából a kormányssocializmus gyökeres diszkreditálása. Ez lényegesen több, és más, mint az utépitési program, vagy a «külpolitikai vívmányok», amelyeket az angol burzsoázia oly egyhangú elismeréssel nyugtázott. Az angol munkástömegek, amelyek — tradícióiknál, helyzetüknél és ideológiai elneveltségüknél fogva — szép reményekkel néztek a jövő elé és abban az illúzióban ringatták magukat, hogy ez a kormány valóban szocialista politikát fog csinálni, ma már kezdenek ráébredni a valóságra, kénytelenek tisztán látni. A Labour-kormány minden buzgalma arra irányult, hogy az angol kapitalizmust megmentse és eleinte talán maga is hitte, hogy ez a kispolgári liberalizmus eszközeivel lehetséges. Megadni a tőkének, ami a tőkéné, és a munkásnak, ami a munkásé; ingadozás a «középuton»; kompromisszumok, határozott állásfoglalás és szocialista program helyett — ebben merült ki Ő Felsége munkáskormányának tevékenysége. De csakhamar eljött az idő, amikor be kellett látnia, hogy a mai viszonyok közt kompromisszumokra nem lehet politikát építeni. Állást kell foglalni valamelyik táborban a kettő közül — a munka vagy a tőke oldalán. Mister MacDonald és néhány barátja valóban állást foglaltak — a tőke oldalán. Mindez simán és egyszerűen történt. MacDonald nem ugrotta át a szakadékot, hanem — evolucionista elvei értelmében — fokozatosan átesúszott a másik oldalra és ime, egy percben észrevette, hogy már csak a külsőségeket kell megváltoztatni, egyébként ott folytathatja, ahol elhagyta. Eddig a munkáspártot vezette, ezentúl a konzervatív-pártot fogja vezetni, változatlan bölcsességgel és tisztességgel. Nem áll ellentétben a múltjával, ha könnyed átlendülését a «hazafias kötelességtudásával» igazolja. Ki kételkedett ab-

*) V. ö. Klassenkampf szept. 1. sz. (Bielig K. cikke.)

munka

ban, hogy Mr. MacDonald jó hazafi és jámbor protestáns? Ez époly kétségtelen volt, mint például az, hogy Mr. Snowden megbízható embere a londoni Citynek. Az angol politika vizei fölött a józan bölcsesség szelleme lebeg. Az osztálybéke nemes eszméjét felülről Sir Alfred Mond, alulról pedig Mr. MacDonald támogatják. Ki merne a gentleman-like humanizmus e magas köreiben osztályharcról beszélni?

*

Az angol tőke szemei előtt egy cél lebeg: a profitnövelés (más szóval «az angol nemzet veszélyben van. Minden társadalmi rétegnek össze kell fogni a felvirágzás és a nemzeti jólét érdekében»). Erre egy mód van: a munkás kenyerének megrövidítése, élelnívójának leszorítása (amit viszont az angol sajtó így fejez ki: «a szükség óráiban mindnyájunknak részt kell venni a nemzeti áldozatkészségben»).

A külföld bizalmát helyre kell állítani. Az első lépés a *költségvetés* kiegyensúlyozása. A hiány 120 millió font, ezt le kell spórolni. Üzembe lép a közismert takarékosági csavar. Az első évben megtakarítandó 96½ millióból 66½ milliót redukálnak a munkásjóléti intézményekből, munka nélküli segélyből (kb. 20%). A hadikiadások tétele (110 millió) tabu: hozzányulni tilos. A nagyvagyonok is egyelőre nyugodtan alhatnak, Mr. Snowden nem óhajtja Anglia gazdasági fellendülését meggátolni.

Kétségkívül az angol költségvetés egyik legsúlyosabb terhe mind- eddig a font dollárparitása, tulmagas árfolyama volt. Németország az infláció során egyszerűen leírta az államadósságait, Franciaország egy békefrankért 20 centimest fizet a kötvénytulajdonosoknak, viszont az angol államháztartásra változatlanul teljes sullyal nehezednek a belső adósságok: évente 360 millió font kamatot fizet a kötvénytulajdonosainak.

Innen az optimizmus, amellyel bizonyos kereskedelmi, ipari és politikai érdekeltségek a font «felszabadulását» üdvözölték. Örömmel fogadja az inflációt az adós, mert ez a hitelező kisajátítását jelenti, de még ragyogóbb reményeket vált ki az ipar és kereskedelem exportköreiből, amelyek a font alacsony árfolyamától várják, hogy a világpiac kapui ismét feltáruljanak előttük.*

Az *infláció* a bérleszorítás kitünő eszköze. Nemcsak a hitelezők, fix járadékosok, takarékos kisemberek érdekeit támadja, hanem brutálisan belenyul a munkás életébe is. Az árak emelkednek, a bérek lemaradnak, tehát a reálbér süllyed. Az angol burzsoázia nemcsak a direkt bérletörés és szociálpolitikai leépítés fegyverével él, hanem rendelkezésére áll az infláció indirekt bérletörése is.

Az angol valutafelfordulás további útja ma még nem látható tisztán, de annyi bizonyos, hogy az infláció — bármilyen formában is — a legsúlyosabb belső és külső következményekkel jár. Az exportipar hiába remélné a konjunktura fellendülését: a régi jó inflációs konjunktura visszatérése a mai nemzetközi viszonyok közt lehetetlen. Hiszen Anglia valutapéldáját már az első percben követte Skandinávia és Dánia és ezzel elejét vette a fontos remélt exporthatásának. Olaszország újból emelte vámjait, Franciaország retorziókkal fenyegetődzik. A különböző országokban fennálló devizaneheztségek, mindenekelőtt pedig az emelkedő védvámok ma eleve meghiusítanak minden inflációra alapított exportpolitikát: ebből csak a nemzetközi surlódások fokozódhatnak.

A font megingása katasztrofális hatással lesz Anglia *világbankári* helyzetére és új lökést jelent az angol világbirodalom bomlásának útján.

*) A 20%-os értékcsökkenés hatásai már mutatkoznak az angol textilipar hazájában Lancashire-ban. Megindult az üzlet.

Az angol burzsoázia másik remény-szalmaszála a védővám. Az angol birodalmi vámegység, az általános védővám jelszavától hangos ma az egész angol közélet. A közeli választások a vámkérdés jegyében fognak lezajlani. A konzervatívok és a kettészakadt liberális-párt többsége propagálja a vámprogramot, MacDonald vezetésével. Igen kétséges, hogy a védővámrendszerre való áttérés ma, az angol imperializmus aggkorában, meghozhatná a kívánt eredményt. Ez ellen szól a birodalom mai szerkezete, az angol külkereskedelem egész felépítése. Ellenkezőleg, ez a kétségbeesett kísérlet az angol exportot törné meg. (Dumping az angol viszonyok között alig lehetséges). Mindenesetre drágulna az élet és ezzel is süllyednének a reálbérek. Ennek ellenére szakszervezeti körökben is számos hive van a vámrendszernek; ők is konjunkturát várnak tőle. A munkásság e kérdésben habozik, hogy a konzervatív vagy liberális álláspontot foglalja-e el. Csak a Független Munkáspárt (I. L. P.) szögezi le, hogy «ugy a szabadkereskedelmi, mint a védvamos program távol áll tőlünk, minthogy egyik sem szocialista javaslat».*

523

Maga a Labour Party kemény harcot hirdet a MacDonald-kormány ellen, de a munkástömegek jelen pillanatban, sajnos, még nem jutottak el a tisztánlátásnak és osztálytudatosságának arra a fokára, hogy az adott helyzetnek megfelelően cselekedjenek. A Független Munkáspárt — a párt radikális szárnya — igyekszik határozott szocialista programot szembeállítani a párt opportunizmusával és éles küzdelmet folytat a párt belső elnyomásával szemben. Valószínű, hogy a közeljövő eseményei ezt a számban csekély, de jelentőségben nagy csoportot erős próbára fogják tenni. De az angol munkásság tömegeiben nagy spontán erők rejlenek — gondoljunk csak az 1925-i általános sztrájkra! — és reméljük, hogy ezek az erők rövid időn belül mutatkozni fognak. Az Atlanti-flottasztrájk és a glasgowi munkások hatalmas tüntetései figyelemreméltó előjelei ennek a megmozdulásnak.

Nádas Endre

*) New Leader (1931 jun. 19).

SZAKADÁS A NÉMET SZOCIÁLDEMOKRATA PÁRTBAN

A német szociáldemokrata pártvezetőség a «Klassenkampf» című lap köré csoportosult ellenzéki képviselő tagjait, névszerint: Max Seydewitzet, Kurt Rosenfeldet, Heinrich Ströbelt, August Siemst, Walter Oettinghaust, Paul Bergmann, Andreas Portunet és Hans Zieglert kizárta a pártból.

Az ellenzéki képviselők hosszú idő óta követelték, hogy a párt hagyjon fel a türelmi politikával és ne támogassa a nehézipar érdekeit képviselő diktatórikus Brüning-kormányt. A párt ezt a követelést a «kisebbik veszély» indokolásával elutasította, azzal, hogy ellenkező esetben a fascizmus jut uralomra. Az események azonban azt bizonyították, hogy a fascizmus erősödik s hogy éppen a szociáldemokraták által támogatott kormány jóvoltából, mind merészebb. A fascizmus ereje nőtt, a munkásság béreit tovább nyomták lefelé s az agyontámogatott Brüning most Huggenberggel tárgyal, hogy kiegészítse kormányát — jobbfelé. A munkásságnak tehetetlenül kellett mindezt végignézni. A párt állandóan az ellenzéki kritika szükségéről beszélt, de ez sehol sem talált meghallgatásra. Minden komolyabb érvet a kalandorság vádjával illettek, fan-

munka

tasztikumnak, hóbortnak minősítették, szószólóit moszkvai bérencnek, csekaügynöknek, a fascizmus szolgájának nevezték. Seydewitzék most nem vetették magukat alá a szerintük hibás párthatározatnak, tehát kizárták őket. A történelmi jelentőségű kizárással kapcsolatban Ossietzky a Weltbühnében többek között így ír:

«A szociáldemokrata pártvezetőség úgy hiszi, most már végleg rendet teremtett... Holott, ha Seydewitzék alá is vetik magukat a pártvezetőségnek, ezzel legföljebb saját politikai tekintélyüket tépázzák meg, de a hátuk mögött álló mozgalmat nem szerelik le. Mert ellenzék az egész pártban van s most nem arról van szó, hogy ki csinál valamit, hanem, hogy mit csinálnak... S bizonyos, hogy amennyiben Seydewitzék nem lépnek a helyes utra, az elégedetlenség rajtuk is keresztül fog lépni.»

«Egy bizonyos, a párt önmagán belül nem türt meg egy működő és ideológiailag jól működő ellenzékot. Seydewitzéket állandóan úgy kezelték, mint krakéler társaságot, a pártkongresszuson és minden más alkalommal kigunyolták, kinevették őket, bolondnak tartották. Ugyanazok, akik kifelé, mint általános gyógymodot, a demokráciát ajánlották, befelé a legcsekélyebb vélemény szabadságot sem ismerik el.»

«Holott egészen természetes, hogy egy milliós párt nem képzelhető el ilyen csoportosulások nélkül. Eltekintve az angol viszonyoktól, ahol a legerősebb impulzusok innét (Fábiánusok) jöttek, a franciáknak sem ártott meg Paul Boncour mellett Zieromski... A háboru előtti német párt éppen a baloldal és a reformizmus szenvedélyes harcában nőtt naggyá. Bernstein és Vollmar, Luxemburg Róza és Ledebour nélkül nem lehet a párt történelmi arcát elképzelni... Persze, ha a régi pártról beszél valaki, akkor ezekre és nem a derék közére, a Scheidemann-emberekre gondol...»

«A párton belül még ma is megvan az annakidején Bernstein által alapított Sozialistische Monatshefte és ha multjából már régen ki is nőtt, jogilag mint csoport megvan... Viszont nem akarok denúciálni, de megsughatom, a Seydewitz-csoporton kívül még mások is vannak... Legutóbb a párt megtiltotta tagjainak, hogy a Német Békeegyesületbe belépjenek... De ha már ilyen szigorú, miért nem hívja vissza azokat az elvtársakat, akik polgári egyesületben ülnek... Miért nem tiltja meg azt, hogy tagjai polgári lapok szerkesztőségében dolgozzanak... Erre a párt nem gondol, ellenben annál erélyesebb balfelé... Egy bizonyos, a véleménykülönbségeket ma már nem lehet holmi szolgálói szabályzattal elintézni. Az elégedetlenség a párt alapjáig beette magát... És a kiválás jelentősége éppen abban van, hogy azok a tagok, akik tehetetlenségükben öklükkel a falat verték, most megtalálták a kiutat... A varietékben gyakran tapsolnak annak az embernek, aki megfogja saját gallérját és egy szűk nyíláson kiviszi önmagát... A szociáldemokrácia a legjobb uton van arra, hogy saját magát kitegye — az ajtón...»

A kizárt és kivált képviselők október 3-án, vasárnap, Berlinben Szocialista Munkáspárt névvel új pártot alakítottak, amelyhez Ledebour és sokan mások is csatlakoztak. Elnök: Seydewitz, dr. Rosenfeld és Ströbel. Az annakidején kényszerűségből egyesült párt utja most ismét kettévált. Azok ellen, akik azt hangoztatják, hogy a német mozgalomban végre megindult a tisztulási folyamat, a pártbontás vádját szegezik. Hogy a nehéz «harcok» (támogatás, koalíció stb.) idején a pártot gyengítik. De nem veszik figyelembe azokat sem, akik azt hangoztatják, hogy a munkáspártok merev, bürokratikus felépítése sem felel meg a mai követelményeknek. Minden marad ott a régiben s amikor a dolgok vaslogikája érvényesül, csodálkoznak, hogy a törvényszerűségek erősebbek, mint ők voltak.

Dános Jenő

Munkásfényképező vagyok. Ismerem a fénykép lehetőségeit és tudom, hogy a szocialista ember fényképe szocialista ideálokat fejez ki. Amikor az eseményeket és jelenségeket megrögzíti, igenel vagy tagad. És így minden szabad időmet felhasználok, hogy a munkásságnak a fényképpel is szolgálatokat tegyek.

A «munka», amely egyedül foglalkozik itt komolyan a szocialista fotó kérdéseivel, legutóbbi felszólításában képeket kért a munkásfotósoktól. Ennek a felszólításnak akartam legutóbb is eleget tenni. De hogy az anyagi és egyéb gátakon kívül milyen más nehézségek is állanak utunkba, azt az alábbiak is bizonyítják.

A Ferencvárosban van egy erdőtelep. Tele van bódékkal, ócska tákolmányok és piszkosak is. A bódék tele vannak emberekkel. Legutóbb ide mentem fényképezni.

A bódék fából vannak. A vázuk korhadt és van olyan is, amely tojásosláda darabjaiból van összetákolva s a hézagokat különböző rongyokkal tömték be. Mások megint sárral vannak bevonva, ismét mások a földbe vannak leásva, csak a tetejük látszik. A «házak» ronggyal, plével és fadarabokkal vannak befödve, ezekre tégladarabokat tettek, hogy a szél a tetőt el ne hordja.

— Mennyiér fényképez le? — kérdi egy alacsony, szakállas ember. Furcsa, vidám feje van és a hangja olyan, mint a mutáló gyereké.

— Nem fényképezek pénzért, — felelem.

Beszélni kezd:

— Én itt lakom. Négy bódém van. Hármát kiadok. Két pengőt fizetnek egy hétre. Abban ott ketten laknak, ezek már hat hete nem fizettek bért. Az egyiket kidobom, mert eddig egyedül lakott két gyerekkel, de most vett egy albérlőt, valami nőszemélyt, most folyton veszekednek vagy verekednek. Azt fényképezte volna le tegnap. Ugy cibálták egymás haját, hogy alig maradt valami a fejükön. Min vesznek össze? A nő férfit hoz magával, de ez még nem volna baj, de nem fizet, mert öt pengőt kérnek tőle.

Az ember eltűnik mellőlem, mert észrevette, hogy le akarom fényképezni gyűrött arcát, amely a szenvedő proletár és az uzsorás furcsa vegyülete.

Az üllőiuti oldalon valami deszkatákolmányon egy ember alszik, nyitott szájjal, lelógó karral. Egy asszony nem messze tőle zsákot varr. Odamegyek s amikor meglátja a gépemet, felkiált:

— Mit akar? Fényképezni? Itt ne fényképezzen! Haggyanak bennünket békén. — Egy ócska ágyrészt állít az ember feje elé. Olyan fenyegetően viselkedett, hogy sietve elmentem.

Nem messze tőle meglátok egy gyereket. Az ajkai lelógnak. A feje hosszukás és ferde. Bambán néz maga elé. Szólok hozzá, nem felel, csak a kezeit tárja szét és kapja össze, mintha uszna. «Hallod-e, lefényképezlek, állj csak ide», — mondom neki. Szó nélkül odaáll, ahová mutatok. Áll és a térdeivel is ugyanolyan tempós mozgást végez, mint a kezeivel. Beállítom a gépet, közben az egyik bódéból kiszalad egy asszony, elkapja a gyerek kezét és sietve befelé huzza. A gyerek artikulátlan hangokat ad. Néma. Bentről hallani, hogy veri az asszony a gyereket. «Miért álltál oda, te nyomorult?» — ordítja az asszony. A gyerek nem érti, mit akarnak tőle. Bömbölve lóg a felbőszült asszony karjai között.

Egy hosszukás ládában egy csecsemő, nem messze tőle, felém háttal egy asszony mos. A gyerek rongyok között fekszik, az orra csupa seb. A sebeken vigan lakmározna a legyek. A gyerek nem hajtja el a legyeket.

munka

Meg se moccan, olyan fásult. Két ujját a szájában tartja, azt szopja. Az ujjai nem is soványak, inkább vizenyősek és mocskosak. A láda széléből nagy szögek állanak ki. A nap tűz. Meglát az asszony és ijedten néz rám. «Mit akar?» — kérdi. «Lefényképezem a gyereket.» «Nem kell, nem az én gyerekem, nincs rá pénzem, nem kell.» — «Magamnak fényképezem, nem pénzért», válaszolom, de az asszony makacsul hajtogatja: «Nem kell, nem kell» és amikor látja, hogy mégis előveszem a gépem, felkapja a ládát és beviszi a bódéba. Utánamegyek és hirtelen megcsinálom a képet. Az asszony egyre azt hajtogatja, hogy nem az övé a gyerek. Nincs itthon az anyja. A gyerek az övé, de letagadja, nem tudja, hogy nem ő az oka a gyerek szifiliszének. Hiába akarom ezt megmagyarázni. Bezárja a füleit.

Beljebb nagy halom deszka, plé és törmelék között, többen dolgoznak. Egy férfihez közeledem, aki ócska deszkából szögeket huz ki. Meglátja nálam a gépet, feláll. «Itt ne fényképezze!» — parancsol rám szigoruan. «Menjen tovább, hallja?» A többiek is közelebb jönnek. «Miért ne fényképezzek?» — kérdem. «Azér. Mert beteszi az ujságba és akkor idejön a rendőrség és szétveri a bódénkat.» Egy másik átveszi a szót. «Megtudják, hogy itt lakunk, aztán itt sem hagynak.» Magyarázom, hogy mindennek más okai vannak és nekem sincsenek ártó szándékaim. Szeretném, ha ők igényesebbek lennének és nem elégednének meg ezzel a szörnyű hellyel. Bizalmatlanok s egyre ismételik: «Beteszi az ujságba és jön a rendőrség. A mult héten is itt voltak, egy fogalmazó és négy rendőr, meg munkások. Amelyik bódé nem tetszett nekik, szétverték. Ahol nem voltak otthon, rábontották a butorra. Minden összetörött.»

Asszonyok közelednek, dühösen néznek rám és szitkolódnak.

— Ki innét, ki, nem kell fényképezni, — kiáltják össze-vissza s már olyan fenyegetően viselkednek, hogy a gépem és magam érdekében egy felvételemmel sietve eltávozom a telepről. (Frühof)

HUSZADIK LEVÉL

(Válasz dr. Tóti Béla 19. levelére)

Azzal az érdeklődéssel vettem kezembe a Magyarországi Szociáldemokrata Párt Orvostagjai Szervezetének kiadásában megjelent „Az ifjúság nemi problémái” című könyvet, amit ez a kérdés ma Magyarországon megérdemel, hiszen ez a könyv lett volna hivatva, hogy mint első ilyen magyar szocialista munka utat mutasson a szexuális élet utvesztőiben tévelygő munkásifjúságnak. Ezt a hivatását nem töltötte be a könyv.

Mindenekelőtt azt kell leszögeznünk, hogy ifjúság nemcsak egyféle van. Nekünk, munkásoknak mások az életkörülményeink, másképp, máshol nőttünk fel és más célok felé haladunk, mint azok a fiatalok, akikről és akikhez dr. Tóti Béla 19. levelét írta. Testi és lelki fejlődésünk vonala egész más, mint azoké. Nem volt gyermekszobánk, éjszakáinkat együtt éltük le a felnőttekkel. Nem volt fran-

cia nevelőnők — mint dr. T. B. fiának —, de 6—7 éves korukban nyitott szájjal hallgattuk idősebb társaink és a felnőttek szerelmi élményeit és trágárságait. Érzéseinket és gondolatainkat nem a jólétben élő, kiegyensúlyozott szülő, a szakember nevelő, hanem a részeg szomszéd, a fáradt anya, a nyomor és a proletárgyermekkor ezer megaláztatása határozta meg. Gátlásaink, problémáink sem azonosak azokéval, akikről dr. T. B. ír.

Dr. T. B. könyvéből azt olvasom ki, hogy a szerző nem ismer eléggé bennünket! Ezt írja: Beismerem, hogy nagyon elszomorít, ha egy polgári szalonban hallom, hogy a fiatalember azzal közeledik a fiatal hölgyhöz: nos, kisasszony, mi van a becses gátlásával?, vagy ha egy munkásifjút hallok a munkásleánynál érdeklődni, hogy: maga gyáva, meddig tartogatja még a gátlásait? — Nem tudom dr. T. B. hol gyűjtötte gyakorlati tapasztalatait? ...

A könyv hosszan beszél a „kétféle

nemi érettségről". 1. Testi érettség — a nemi szervek fejlettsége; 2. lelki érettség: „A lelki érettségedet önmagadnak, lelked fáradságos munkájával kell megszerezned. Az egyetlen segítség csak az lehet, amit én ezekben a levelekben akarok nyújtani neked: a berozsdásodott vélemények tudományos mázzal bekent „társadalmi igazságok“ leleplezése, röviden: az akadályok elhárítása. Csak ha ez megtörtént, leszel szabad ember, aki majd megteremti a léleknek azt az erkölcsi állapotát, amely éretté teszi őt lelkében is a szerelemre.“ — Megértettétek ezt, ifju elvtársaim? ... — Majd a konkluzió: „A nemi ösztön feszítő ereje teljesen egyéni és mindenki csak önmaga adhat magának tanácsokat (!?). Így senki más, csak a fiatalok maguk érezhetik és tudhatják, hogy mikor kezdenek nemi életet.“ — Mi lesz a mai társadalom emberproduktumával a felelősségtudatlanok nagy tömegével, ők is „önmaguk“ állapítják meg, hogy érettek-e lelkileg a szerelemre? ...

De, hogy aztán végleg összezavarja a fiatalokat, ilyeneket mond egymás mellett: „A nemi élet akkor szükséges, ha valaki lelke legmélyéből vágyódik egy nemi partner után“, majd két oldallal később: „Szeretkezzen akkor, ha kívánja“ keressen magának nemi partnert.“ — Kérdem, melyik hát az a tanács, amelyiket komolyan kell venni?

Bár az onánia káros következményeit elismeri: „Az onániás ambíciója és munkaereje megfogyatkozik s a valószínűs életet kevésre becsülő egyénné válhat.“ Mégis lehet, hogy fatalizmusból azt mondja: „Jó volna, ha a felnőttek végre beletörődnének abba, hogy a nemi vágy „borzalmasságai“ még a gyermeknél is előfordulhat és ez ellen nem tennének semmit.“ — Nem teljesíthetjük T. doktor kívánságát, nem mondunk le arról, hogy az utánunk jövő munkásgenerációt testben-lélekben harmonikus emberekké neveljük, mert hiszünk az ember és főképpen a gyermek nevelhetőségében. T. könyvénel sokkal közelebb áll hozzánk dr. Max Hodannak egy-néhány — gyermekekhez intézett — szava: „Az onánia nem nagyon veszedelmes. Ettől ugyan nem nagyon betegszenek mag. Mégis igyekezzetek — amilyen gyorsan csak lehet — elhagyni, leszokni róla. Mert minden

szenvedély, amely hatalmába kerít olyannyira, hogy lerázni többé nem vagyunk képesek, rabszolgájává tesz bennünket. De ugy-e, ti mindannyian öntudatos, erős fiúk és lányok akartok lenni?“

A munkásifjuság nemi problémáira ez a Szocialista Orvosszövetségtől kapott könnv nem adta meg a választ. Várjuk dr. Totis Bélától, mint szocialista orvostól a bennünket megérett s minket segítő könyvét.

Fiatal vasmunkás

Böhm Vilmosnak „Az orosz forradalom öt éves terve“ című füzeté,* higgadt, tárgyilagossággal, elég jól megválogatott adatok alapján tárgyalja a terv előfeltételeit, eddigi eredményeit és a megvalósulás lehetőségeit. Valóban érzelmi szempont figyelembe vétele nélkül az objektíve mérlegelő szocialista felelősségtudatával íródott ez a füzet. Ha nem is értünk vele mindenben egyet, utolsó mondatát, amely a mű végső konkluziója, teljességgel aláírjuk. Igen: a magyar munkásosztálynak buzdítással kell tekintenie a szovjet tervezésére felé, viszont tény, hogy „a szocializmus problémáit a saját szociális és gazdasági helyzetének figyelembevételével kell megoldania...“

Kétségtelen, hogy nyereség ez a füzet, különösen a magyarországi munkásmozgalom számára, ahol a hivatalos szociáldemokrata párt fórumai az orosz helyzetről nyilatkozva, még mindig csak a munkások és parasztok közeli zendüléséről, éhínségről és dömpingről beszélnek.

Babel: Drei Welten. A Malik Verlag újból kiadta Babel novelláit. Az új orosz irodalomban Babel áll a legközelebb Gorkijhoz. A lengyel-orosz háboruban és Odessza zsidónegyedében lejátszódó történeteiben furcsa emberi figurák mozognak. A régi szokások és az új Oroszország színes kaleidoszkópja ez a könyv, amelynek minden sorát Babel emberi lírája sugározza be. Babel novellái az új szocialista irodalom legnagyobb értékei közé tartoznak.

A Fr. Pfemert szerkesztésében megjelenő *Die Aktion* ezévi 1—2. és 3—4. számai főleg Trotzki cikkeit hozzák az orosz és spanyol kérdésekről, va-

munka

lamint a III. Int. ellenzéki csoportjainak az egységéről.

A berlini *Weltbühne* hetenkint megjelenő harcos számai (szerk. C. v. Ossietzky) frissen és elevenen foglalkoznak szocialista szempontból Németország és Európa gazdasági, művészi és politikai kérdéseivel.

Verlag für Literatur u. Politik kiadásában sorozatot indít *Kleine Leninbibliothek* címmel. Az 1. és 4. számú könyvekhez (Über Religion és Karl Marx) dr. Hermann Duncker irt előszót. A könyvekre az egész sorozat kritikai ismertetése során visszatérünk.

A Nouvelle Age (Librairie Valois) az új szocialista művészet modern francia folyóirata. A lap irányának bővebb kritikai ismertetésére még visszatérünk.

Film. A hangosfilm fejlődésében következett az, amiről e helyen már többször írtam: eltávolodás a százszázalékos beszélő formától, amely ma már csak Amerikában él. A beszélő filmben éppen az a ritmus hiányzott, ami pedig a mai rohanó események között élő embernek életszükséglete és amit a színház még a legnagyobb erőfeszítéssel sem tud pótolni. A ritmus vitte sikerre *René Clair* *Millió* című fimjét is. A legbána-
lisabb eszközökkel dolgozik, de gunyoros emberlátása értelmet és célt ad a ritmusnak, ami a filmek átlagában — öncél lett. A film ezt a helyzetet kihasználva, még tudatosabban fordul el a kiélezett emberi és szociális valóságtól, aminek a hatása a művészi felépítésben is meglátszik. *Murnau utolsó filmjében, a „Tabu”*-ban is csak egyes jelenetekben van cró. Az ujat és a mást továbbra is az oroszok képviselik.

Berlinben a *Prometheus* mostanában mutatta be az első két orosz han-

gosfilmet, mind a kettő a fejlődés irányának megfelelően dokumentáris film.

Az egyik *Dsiga Werthoffnak*, az orosz avantgarde egyik vezérének a Donmedencében készült „*Enthusiasmus*” című filmje. Nincs játékcselekménye. Nem elbeszél, hanem megmutat. A hang és az egészen ujszerű képmozgás egybeszerelésével: az öt-éves terv szimfóniája. Az álló és mozgó gépek, a menetelő, éneklő és dolgozó munkáscsapatok, asszonyok férfiak egységében a felépítés heroizmusának a kifejezése.

A másik: *Nikolai Ekk: Ut az életbe* című filmje az egyén és a közösség összeütközésén keresztül az orosz árvagyerek (Skid) nevelésével foglalkozik.

N. Kaufmann: Filmtechnik u. Kultur (*Cotta'sche Verlagsbuchhandlung*) című könyve a film technikai sajátosságainak úgy a tudományos, mint a játékfilmre és ezen keresztül a kultúrára gyakorolt hatását dolgozza fel, ha nem is ujszerűen, de egyszerűen és jól összefogva.

S. Allgelernek, az ismert operatörnek *Die Jagd nach dem Bild* (*Engelhorn Verlag Stuttgart*) című gazdagon illusztrált szép könyve azokat a nehézségeket írja le novellisztikusan, amelyekkel a sarkvidéken és a gleccsereken felvételei közben találkozott.

A film művészi kérdéseit *Kraszna-Krausz* szerkesztésében megjelenő (*Verl. Wilh. Knapp Halle a S.*), a mi szempontunkból is jelentős **Filmkunst** fogja össze, amely egyik legnívósabb ilyen tárgyú lapja Európának.

A mind nagyobb jelentőségű munkásfotó kérdéseit szociális szempontból az **Arbeterfotograf** (*Neuer Deutscher Verl.*) legújabb száma is komoly hozzáértéssel tárgyalja. (gró lajos)

Kassák Lajos új regénye: MEGNÖTTEK ÉS ELINDULNAK
a husz íves könyv a DIÁK- ÉS MUNKÁSIFJUSÁG gazdasági, politikai és szexuális életproblémáit tárgyalja.
Megrendelhető kiadóhivatalunk utján. Ára: 4.50 P

munka

szocialista társadalmi és művészeti beszámoló • felelős szerkesztő: Kassák Lajos • helyettese: nádasz józsef • kiadja az Ifjúsocialisták munkaközössége • felelős kiadó: Lengyel Lajos • szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, VI., Lehel-utca 6. V. 1 • minden közleményért a szerző felel • egyes szám ára: 60 fillér • előfizetési ár félévre 3 p., egész évre 6 p.

1309.31 HUNGARIA HIRLAPNYOMDA R. T. BUDAPEST.

FELELŐS: SCHMIDEK GÉZA